

مرداد ۱۴۰۱
مسلسل: ۱۸۳۳۷

**مجموعه مطالعات بررسی طرح‌های عمرانی
(تملك دارایی‌های سرمایه‌ای) استان‌ها در سال ۱۳۹۸:
۱۱. استان خراسان شمالی (ویرایش نخست)**

مرکز پژوهش‌ها
مجلس شورای اسلامی

شماره مسلسل: ۱۸۳۳۷

کد موضوعی: ۲۲۰

شناسنامه گزارش

عنوان گزارش: مجموعه مطالعات بررسی طرح‌های عمرانی (تملك دارایی‌های سرمایه‌ای) استان‌ها در سال ۱۳۹۸: ۱۱. استان خراسان شمالی (ویرایش نخست)

نام دفتر: مطالعات اقتصادی (گروه اقتصاد منطقه‌ای و بین‌الملل)

تهیه و تدوین: زهرا ذاکری

همکاران: مجتبی اسفندیاری، نگار اکبری

ناظران علمی: فرشاد مؤمنی، حسین غلامرضانژاد، علی اصغر بانویی، موسی شهبازی، سیدمحسن

علوی‌منش، مهدی رزم‌آهنگ، سیدعلی روحانی

اظهار نظر کنندگان: حمید فصیحی، سید محمدامین اخوت علویان، عاطفه جلالی موسوی

ویراستار ادبی: مهدیه قمچیلی

واژه‌های کلیدی:

۱. توسعه

۲. توسعه منطقه‌ای

۳. طرح‌های تملك دارایی‌های سرمایه‌ای

۴. استان خراسان شمالی

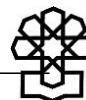
تاریخ انتشار: ۱۴۰۱/۵/۱۳

به نام خدا

فهرست مطالب

۱	چکیده
۵	مقدمه
۶	۱. مفاهیم، پایه‌های آماری، روش و محدودیت‌های مطالعه
۶	۱-۱. مفاهیم
۷	۱-۲. پایه‌های آماری
۹	۱-۳. روش مطالعه
۱۲	۱-۴. محدودیت‌های مطالعه
۱۳	۲. طرح‌های تملک دارایی‌های سرمایه‌ای استان خراسان شمالی در سال ۱۳۹۸
۱۴	۲-۱. بررسی موضوعی طرح‌های تملک دارایی‌های سرمایه‌ای استان خراسان شمالی
۱۴	۲-۱-۱. بررسی طرح‌های تملک دارایی‌های سرمایه‌ای استان خراسان شمالی برحسب امور
۱۷	۲-۱-۲. بررسی طرح‌های تملک دارایی‌های سرمایه‌ای استان خراسان شمالی برحسب فصل
۲۰	۲-۱-۳. بررسی طرح‌های تملک دارایی‌های سرمایه‌ای استان خراسان شمالی برحسب برنامه
۲۳	۲-۲. بررسی جغرافیایی طرح‌های تملک دارایی‌های سرمایه‌ای استان خراسان شمالی در سطح شهرستان‌های استان
۲۷	۲-۳. ارزیابی طول عمر و درصد تخصیص اعتبار پروژه‌های تملک دارایی‌های سرمایه‌ای استان خراسان شمالی
۳۱	۲-۴. ارزیابی اندازه پروژه‌های تملک دارایی‌های سرمایه‌ای استان خراسان شمالی برحسب اعتبار پروژه
۳۴	جمع‌بندی و پیشنهادها
۳۸	پیوست‌ها
۳۸	پیوست ۱
۴۰	پیوست ۲
۴۴	منابع و مأخذ

مجموعه مطالعات بررسی طرح‌های عمرانی
(تملك دارایی‌های سرمایه‌ای) استان‌ها در سال ۱۳۹۸:
۱۱. استان خراسان شمالی (ویرایش نخست)

چکیده

تصویب طرح‌های آمایش استانی در اسفندماه سال ۱۳۹۹ و تأکید بر ضرورت پایبندی استان‌ها به اجرای آن، این سؤال را پُررنگ ساخته که چه میزان طرح‌ها و پروژه‌های انجام شده یا در حال اجرا از محل اعتبارات بودجه‌ای و غیربودجه‌ای در استان‌ها، در راستای پیشنهادهای و اهداف تعیین شده توسط طرح‌های آمایش استانی بوده است؟ از آنجا که پروژه‌های جاری در بودجه‌های عمرانی استان‌ها قبل از تدوین اسناد آمایش تعریف شده‌اند، لذا می‌توان گفت اسناد آمایش حداقل تا سال ۱۴۰۰ نقشی در ایجاد پروژه‌های عمرانی جاری استان‌ها نداشته‌اند.

اما پاسخ به این سؤال که آیا اساساً ساختار فعلی نظام بودجه‌ریزی امکان برقراری ارتباط معنادار با نظام تدبیر و برنامه‌ریزی فضایی کشور را دارد یا خیر، می‌تواند در راستای تخصیص بهینه منابع مالی کشور مؤثر باشد. به عبارت دیگر در صورتی که بتوان با عنایت به دستاوردهای اسناد آمایش استانی و ملی، اولویت‌بندی مشخصی برای توسعه هر استان ارائه و در نهایت تخصیص اعتبارات را بر اولویت‌های مذکور معطوف کرد، احتمال تحقق اهداف توسعه‌ای پیش‌بینی شده برای هر استان بیشتر خواهد بود.

به این ترتیب در مطالعه حاضر به‌عنوان گام نخست، شفافیت طرح‌های عمرانی استان مورد توجه قرار گرفته است؛ شفافیتی که تاکنون در خصوص پروژه‌های عمرانی استان‌ها تا بدین حد صورت نگرفته و از سوی دیگر می‌تواند بستر مناسبی برای مقابله با مفاسد احتمالی در این زمینه نیز باشد.

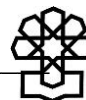
به‌نظر می‌رسد واکاوی دقیق طرح‌های عمرانی استان‌ها از منظر «موضوعی»، «جغرافیایی»، «طول عمر»، «درصد تخصیص» و «اندازه» در سطح استان و شهرستان‌های مربوطه می‌تواند تصویر قابل اتکایی از وضع موجود ارائه دهد و در نهایت امکان پاسخ به سؤال فوق را از طریق انجام مطالعات تکمیلی فراهم کند.

از سوی دیگر مسئله طول عمر و درصد تخصیص اعتبار پروژه‌ها از آن جهت اهمیت دارد که طولانی شدن عمر پروژه‌ها و عدم حصول دستاورد قابل اتکا علی‌رغم صرف زمان و منابع فراوان، به یکی از معضلات جدی طرح‌های عمرانی کشور مبدل شده است. به عبارت دیگر، طولانی شدن عمر پروژه‌های عمرانی یک استان به این معناست که بخشی از برنامه‌های عمران و توسعه استان، متمرکز بر موضوعاتی است که سال‌ها پیش برنامه‌ریزی شده‌اند. بنابراین نوعی وابستگی به مسیر طی شده در تخصیص منابع مالی مشاهده می‌شود و بخش قابل ملاحظه‌ای از منابع عمرانی استان، بدون توجه به اصول و مبانی آمایش سرزمین و نیازها و مقتضیات روز استان، صرف پروژه‌هایی می‌شود که مدت‌ها پیش، برنامه‌ریزی و آغاز شده‌اند.

در ادامه مهم‌ترین دستاوردهای مطالعه حاضر در ارتباط با طرح‌های عمرانی استان خراسان شمالی در

سال ۱۳۹۸ ارائه شده است:

- در سال ۱۳۹۸، تعداد ۱۷۲۷ پروژه عمرانی ذیل ۱۰ امور، ۳۲ فصل، ۷۵ برنامه و ۳۵۶ طرح، در استان خراسان شمالی فعال بوده است.
- قدیمی‌ترین این پروژه‌ها از سال ۱۳۶۹ آغاز شده است.
- مجموع اعتبار پیش‌بینی شده برای پروژه‌های مذکور بالغ بر ۳۶/۶ هزار میلیارد ریال بوده که در مجموع، ۵۰ درصد اعتبارات یاد شده (۱۸/۳ هزار میلیارد ریال) برای اجرای این پروژه‌ها تخصیص داده شده است.
- متوسط عمر پروژه‌های تملک‌داری‌های سرمایه‌ای استان خراسان شمالی در سال ۱۳۹۸، معادل ۴/۶ سال بوده است.
- «امور اقتصادی» با ۳۶/۷ درصد سهم و «امور مسکن، عمران شهری و روستایی» با ۲۷/۶ درصد سهم، بیشترین سهم از تعداد پروژه‌های استان را به خود تخصیص داده‌اند.
- «امور اقتصادی» از منظر اعتبارات تخصیص‌یافته با اختلاف فاحشی نسبت به سایر امور، در رتبه نخست قرار دارد. در این زمینه سهم «امور اقتصادی» از کل اعتبارات عمرانی تخصیص‌یافته استان، ۵۲/۵ درصد است. همچنین «امور مسکن، عمران شهری و روستایی» با سهم ۱۹/۳ درصدی از اعتبارات تخصیص‌یافته، از این منظر در رتبه دوم قرار گرفته است.
- سه فصل «کشاورزی و منابع طبیعی»، «توسعه و خدمات شهری، روستایی و عشایری» و «آب و فاضلاب» به‌ترتیب با ۲۰/۸، ۱۶/۶ و ۱۱ درصد سهم، بیشترین سهم را از تعداد پروژه‌های استان به‌خود اختصاص داده‌اند.
- فصل «منابع آب» با ۲۶/۴ درصد سهم، بیشترین سهم را نسبت به سایر فصول، از اعتبارات عمرانی تخصیص‌یافته استان به‌خود اختصاص داده است. از این منظر، فصول «حمل‌ونقل» و «آب و فاضلاب»، به‌ترتیب با ۱۷/۳ و ۱۳/۸ درصد سهم، در رتبه‌های دوم و سوم قرار گرفته‌اند.
- سه برنامه «ارائه خدمات آب شهری و روستایی (فصل آب و فاضلاب - امور مسکن، عمران شهری و روستایی)»، «سامان‌دهی کالبدی شهری و روستایی (فصل توسعه و خدمات شهری، روستایی و عشایری - امور مسکن، عمران شهری و روستایی)» و «توسعه حمل‌ونقل جاده‌ای (فصل حمل‌ونقل - امور اقتصادی)» بیشترین سهم از تعداد پروژه‌ها را دارد.
- سه برنامه «تأمین آب (فصل منابع آب - امور اقتصادی)»، «توسعه حمل‌ونقل جاده‌ای (فصل حمل‌ونقل - امور اقتصادی)» و «توسعه تأسیسات فاضلاب و بازچرخانی آب (فصل آب و فاضلاب - امور مسکن، عمران شهری و روستایی)»، بیشترین سهم از اعتبارات تخصیص‌یافته را به‌خود اختصاص داده‌اند.
- ۶۳ برنامه عمرانی استان خراسان شمالی، علی‌رغم دربرگرفتن ۹۶۰ پروژه از مجموع ۱۷۲۷ پروژه عمرانی استان (معادل ۵۵/۶ درصد کل پروژه‌ها)، فقط ۲۷/۸ درصد از کل اعتبارات عمرانی تخصیص‌یافته استان، سهم داشته‌اند.
- ۴۱ برنامه از ۶۳ برنامه یاد شده، هریک سهمی بسیار اندک و کمتر از ۰/۵ درصد از اعتبارات تخصیص‌یافته استان را جذب کرده‌اند.
- شهرستان «بجنورد» به‌عنوان مرکز استان، بیشترین سهم از تعداد پروژه‌ها (۲۰/۶ درصد) و اعتبارات تخصیص‌یافته استان (۳۱/۱ درصد) را به‌خود اختصاص داده است. شهرستان «مانه و سملقان» نیز ضمن برخورداری از سهم ۱۳/۷ درصدی از تعداد پروژه‌های استان، در حدود ۱۲/۵ درصد از اعتبارات عمرانی تخصیص‌یافته استان را نیز

جذب کرده و از این منظر در رتبه دوم قرار گرفته است. شایان ذکر است در میان ۸ شهرستان استان، ۳ شهرستان «جاجرم»، «راز و جرگلان» و «فاروج»، کمترین سهم از اعتبارات عمرانی تخصیص یافته استان را دارا هستند.

در مطالعه حاضر به منظور طبقه‌بندی پروژه‌های عمرانی جاری در استان خراسان شمالی از دو ماتریس «عمر - درصد تخصیص» و «اندازه - اولویت» بهره گرفته و در نهایت مبتنی بر دو ماتریس مذکور اولویت‌بندی مشخصی جهت مواجهه با پروژه‌های مذکور ارائه شده است. در ارتباط با ارزیابی طول عمر و درصد تخصیص اعتبار پروژه‌های تملک دارایی‌های سرمایه‌ای برای هر استان از طبقه‌بندی زیر بهره گرفته شده است:

- طبقه یک: پروژه‌های با طول عمر زیاد (بیش از ۱۵ سال) و تخصیص اعتبار اندک (کمتر از ۴۰ درصد)
  - طبقه دو: پروژه‌های با طول عمر متوسط و بیشتر (بیش از ۱۰ سال) و تخصیص اعتبار زیاد (بیش از ۸۰ درصد)
  - طبقه سه: پروژه‌های با طول عمر اندک (کمتر از ۱۰ سال) و تخصیص اعتبار زیاد (بیش از ۸۰ درصد)
  - طبقه چهار: پروژه‌های با طول عمر متوسط (۱۰ تا ۱۵ سال) و تخصیص اعتبار اندک (کمتر از ۴۰ درصد) یا طول عمر متوسط و بیشتر (بیش از ۱۰ سال) و تخصیص اعتبار متوسط (۴۰ تا ۸۰ درصد)
  - طبقه پنج: پروژه‌های با طول عمر اندک (کمتر از ۱۰ سال) و تخصیص اعتبار متوسط و کمتر (کمتر از ۸۰ درصد)
- براساس طبقه‌بندی فوق ماتریس عمر - درصد تخصیص اعتبار پروژه‌های تملک دارایی‌های سرمایه‌ای هر استان تشکیل و نحوه برخورد با هریک از مناطق ماتریس عمر - تخصیص با اولویت‌بندی پنج‌گانه زیر تبیین شده است:

الف) اولویت ۱: طول عمر زیاد (بیش از ۱۵ سال) و تخصیص اعتبار اندک (کمتر از ۴۰ درصد)

- ویژگی: چشم‌انداز کوتاه‌مدتی برای اتمام آنها متصور نیست.

- پیشنهاد نحوه برخورد:

- نظارت و بررسی دقیق پروژه
- آسیب‌شناسی علل تأخیر
- تصمیم‌گیری در خصوص توقف، اصلاح، واگذاری یا ادامه پروژه

ب) اولویت ۲: طول عمر زیاد (بیش از ۱۵ سال) و تخصیص اعتبار زیاد (بیش از ۸۰ درصد)

- ویژگی: به دلیل تخصیص بخش قابل توجهی از اعتبار مورد نیاز پروژه، گزینه توقف چندان مطرح نیست.

- پیشنهاد نحوه برخورد:

- نظارت و بررسی دقیق پروژه
- آسیب‌شناسی علل تأخیر
- اتمام یا اصلاح پروژه

(ج) اولویت ۳: طول عمر اندک (کمتر از ۱۰ سال) و تخصیص اعتبار زیاد (بیش از ۸۰ درصد)

- ویژگی: از وضعیت مناسبی نسبت به سایر گروه‌ها برخوردارند و به اتمام رسیدن آنها در افق کوتاه‌مدت محتمل است.
- پیشنهاد نحوه برخورد:

- تخصیص اعتبار باقیمانده و اتمام پروژه

(د) اولویت ۴: طول عمر متوسط (۱۰ تا ۱۵ سال) و تخصیص اعتبار اندک (کمتر از ۴۰ درصد) یا طول عمر

متوسط و بیشتر (بیش از ۱۰ سال) و تخصیص اعتبار متوسط (۴۰ تا ۸۰ درصد)

- ویژگی: شرایط بینابینی نسبت به دو اولویت نخست دارند، اما با توجه به شرایط متعادل‌تر آنها، در اولویت چهارم قرار گرفته‌اند.
- پیشنهاد نحوه برخورد:

- نظارت و بررسی دقیق پروژه
- آسیب‌شناسی علل تأخیر پروژه‌های قدیمی‌تر
- تصمیم‌گیری در خصوص توقف، اصلاح، واگذاری یا ادامه پروژه

(ه) اولویت ۵: طول عمر اندک (کمتر از ۱۰ سال) و تخصیص اعتبار متوسط و کمتر (کمتر از ۸۰ درصد)

- ویژگی: هنوز انحراف جدی در خصوص میزان پیشرفت پروژه رخ نداده است.
- پیشنهاد نحوه برخورد:

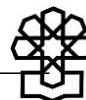
- نظارت بر پروژه با هدف پیشگیری از انحراف فرایند اجرایی

اگرچه بخشی از پروژه‌های مورد بررسی در طبقه طرح‌های مستمر قرار می‌گیرند، اما با توجه به تخصیص کم و گاه طول عمر بالای طرح‌های مستمر (نظیر تعمیر و نگهداری)، به‌نظر می‌رسد واکاوی دقیق تمامی پروژه‌های عمرانی اعم از مستمر و غیرمستمر و انتخاب نحوه صحیح مواجهه با آنها از ضرورت بالایی برخوردار است.

در ادامه مهم‌ترین نکات حاصل از اولویت‌بندی پروژه‌های عمرانی جاری در استان خراسان شمالی براساس

متدولوژی فوق‌الذکر ارائه می‌شود:

- ۹/۷ درصد پروژه‌های عمرانی استان خراسان شمالی، در زمره پروژه‌های «بسیار کوچک» قرار می‌گیرند. ۵۴/۳ درصد پروژه‌ها «کوچک» و ۲۷/۵ درصد آنها، «متوسط» است و درنهایت، پروژه‌های «بزرگ» و «بسیار بزرگ»، به‌ترتیب ۸/۱ و ۰/۴ درصد از کل پروژه‌های استان را به‌خود اختصاص داده‌اند.
- از میان ۶ پروژه‌ای که براساس ماتریس عمر - درصد تخصیص، در اولویت اول تعیین تکلیف قرار گرفته‌اند، چهار پروژه در زمره پروژه‌های «بزرگ» قرار دارند. در این میان، یک پروژه «متوسط» و یک پروژه «بسیار بزرگ» هستند.
- پروژه‌های اولویت دوم و سوم، عمدتاً در گروه پروژه‌های «کوچک» و «متوسط» قرار دارند.

• بیش از ۷۴ درصد از پروژه‌های اولویت ۴ که انتقال آنها به اولویت ۱ طی سال‌های آتی محتمل است، در زمره پروژه‌های «کوچک» و «متوسط» قرار دارند و اعتبار پیش‌بینی شده برای هریک از آنها بین ۱۰۰ میلیون تا ۵ میلیارد تومان است.

• ۹۴/۱ درصد از پروژه‌های اولویت ۵ که مجموعاً ۷۷/۶ درصد از کل پروژه‌های عمرانی استان را دربر می‌گیرند، «بسیار کوچک»، «کوچک» یا «متوسط» هستند.

• بخش عمده پروژه‌های عمرانی استان که طی یک دهه اخیر بارگذاری شده‌اند، از نظر شاخص اندازه، «متوسط» یا «کوچک» هستند و برای آنها اعتباری کمتر از ۵ میلیارد تومان در نظر گرفته شده است.

شایان ذکر است تمامی مطالب و تحلیل‌های ارائه شده در گزارش حاضر به دلیل عدم ارائه گزارش‌های عملکرد و پیشرفت فیزیکی پروژه‌های عمرانی توسط سازمان برنامه و بودجه کشور، براساس تخصیص ریالی ارائه شده‌اند.

مقدمه

پیوند میان برنامه‌ریزی فضایی کلان با طرح‌ها و پروژه‌های عملیاتی و متعاقب آن امکان‌سنجی، برآورد و تأمین اعتبارات آنها، همواره از عمده چالش‌های کشور بوده است. از طرفی طرح آمایش سرزمین به‌عنوان داعیه‌دار برنامه‌ریزی فضایی کشور همواره در مرحله تهیه و تصویب جامانده و به جرئت می‌توان گفت طرح‌های آمایش سرزمین تهیه شده (اقدامات ناقص انجام شده در سال‌های برنامه سوم توسعه به بعد)، هیچ‌گاه نتوانستند آن‌طور که انتظار می‌رفت اجرایی شوند یا در طرح‌ها و پروژه‌های اجرایی کشور به‌عنوان سند فرادست تأثیرگذار باشند.

در سال‌های اخیر تهیه و تصویب طرح‌های آمایش استانی و تأکید بر ضرورت پایبندی استان‌ها به اجرای آن، این سؤال را پُررنگ ساخته که چه میزان طرح‌ها و پروژه‌های عمرانی جاری کشور در راستای پیشنهادهای و اهداف تعیین شده توسط طرح‌های آمایش استانی بوده است؟ آیا اساساً ساختار فعلی نظام بودجه‌ریزی امکان برقراری ارتباط معنادار با نظام تدبیر و برنامه‌ریزی فضایی کشور را دارد یا خیر؟ برای پاسخ به این سؤال نیاز است قوانین بودجه و طرح‌های آمایش به تفکیک هر استان و با دقت کامل مورد بحث و بررسی قرار گیرد تا بتوان میزان ارتباط این دو را ارزیابی کرد.

با فرض این موضوع که قانون بودجه باید با منطق مشخص و قابل دفاع، تخصیص بودجه را انجام دهد؛ به نظر می‌رسد میزان اعتبارات توزیع شده و تخصیص یافته به استان‌ها (فارغ از نگاه صرف به جدول (۱۰) ماده واحده قانون بودجه) باید با نیاز، عملکرد و شرایط استان همچنین با رویکرد و هدف قانون، ارتباط معناداری برقرار کند.^۱

از سوی دیگر، موضوع شفافیت میزان اعتبارات تخصیص یافته به استان‌ها اگرچه به احتمال زیاد باید به تفصیل در دستگاه‌های اجرایی مربوطه یا دفاتر موضوعی سازمان برنامه و بودجه کشور یا سازمان‌های استانی آن وجود داشته باشد، لکن در قوانین بودجه‌ای که در اختیار جامعه مخاطب قرار می‌گیرد قابل ردیابی نیست.^۲ این نارسایی در قوانین بودجه

۱. این ارتباط باید از ذهن و رابطه تصمیم‌گیران به دور بوده و قابل تشخیص، تبیین و درک برای جامعه کارشناسی و بهره‌بردار باشد.
۲. از یک جنبه می‌توان متصور شد که دولت و به تبع آن سازمان برنامه و بودجه کشور (به‌عنوان تدوین‌کننده لایحه و مجری قوانین بودجه که اختیار تام در نحوه ارائه این قوانین را براساس قانون اساسی داراست) به این نوع تفکیک در قوانین بودجه قائل نیست و آن را جزء وظایف خود تلقی می‌کند.

می‌تواند ناشی از دو عامل باشد:

- اطلاعات در قانون بودجه قابل تشخیص بوده و فقط از نظر ارائه شکلی در جداول، تفکیک استانی آن موجود نیست.
  - اعتبارات از هر دو لحاظ ماهوی و شکلی، قابلیت شناسایی استانی را ندارند.
- همان‌طور که پیش‌تر نیز اشاره شد، بی‌تردید کشف و برقراری ارتباطات منطقی بودجه سالیانه با برنامه‌های توسعه کشور، هم از بابت ماهیت بودجه‌ریزی و هم از جنبه شفافیت، چالشی اساسی است.
- فرایند شفاف‌سازی منابع تخصیص‌یافته را می‌توان با توجه به اطلاعات در دسترس قوانین بودجه و با تحلیل توزیع استانی اعتبارات تملک‌داری‌های سرمایه‌ای آغاز کرد. شایان توجه است کشف رابطه معنادار میان عوامل برنامه‌ریزی فضایی (مشخصاً طرح‌های آمایشی) و اجزای بودجه (به‌ویژه طرح‌ها و پروژه‌های عمرانی) در سطح استان‌ها، نیازمند مطالعات جداگانه است که در آینده در دستور کار قرار خواهد گرفت.
- با این مقدمه، برای شفاف‌سازی ساختار طرح‌های عمرانی استانی در مطالعه حاضر، ابتدا پایه‌های آماری و روش مطالعه تبیین شده و در ادامه تملک‌داری‌های سرمایه‌ای استان از منظر «موضوعی»، «جغرافیایی»، «طول عمر»، «درصد تخصیص» و «اندازه»، مورد واکاوی قرار گرفته و در نهایت جمع‌بندی گزارش ارائه شده است.

۱. مفاهیم، پایه‌های آماری، روش و محدودیت‌های مطالعه

در این قسمت از مطالعه به تبیین مفاهیم اساسی پیرامون طرح‌های تملک‌داری‌های سرمایه‌ای پرداخته و سپس پایه‌های آماری و روش مطالعه تبیین می‌شود.

۱-۱. مفاهیم^۱

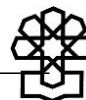
طبق بند «۱۰» ماده (۱) قانون برنامه و بودجه،^۲ «طرح‌های تملک‌داری‌های سرمایه‌ای» به مجموعه عملیات و خدمات مشخصی اطلاق می‌شود که براساس مطالعات توجیهی فنی، اقتصادی، اجتماعی توسط دستگاه اجرایی، طی مدت معین و با اعتبار معین برای تحقق بخشیدن به هدف‌های برنامه عمرانی پنج‌ساله به‌صورت سرمایه‌گذاری ثابت یا مطالعه برای ایجاد دارایی سرمایه‌ای، اجرا شده و منابع مورد نیاز آن از محل اعتبارات مربوط به تملک‌داری‌های سرمایه‌ای تأمین می‌شود.

طرح‌های تملک‌داری‌های سرمایه‌ای از ابعاد مختلف قابل طبقه‌بندی‌اند، به‌طوری که از بُعد مقیاس به دو دسته «طرح‌های ملی» و «طرح‌های ملی شده (طرح استانی ویژه سابق)»، از بُعد ماهیت به دو گروه «مستمر» و «غیرمستمر» و از بُعد نوع طرح به انواع «احداث»، «توسعه»، «مرمت» و غیره تقسیم می‌شوند.

- **طرح‌های ملی:** جنبه استراتژیک دارند و از لحاظ سرمایه‌گذاری، بزرگ و از نظر تکنولوژی پیچیده‌اند و آثار مترتب بر اجرای آنها نیز از یک منطقه فراتر می‌رود.

- **طرح‌های ملی استانی شده:** مجموعه‌ای از طرح‌های ملی هستند که در پیوست ۱ قانون بودجه به‌صورت استانی مشخص شده‌اند.

۱. مطالب این بخش از گزارش مرکز پژوهش‌های توسعه و آینده‌نگری با عنوان «آسیب‌شناسی امور ناظر بر طرح‌های تملک‌داری‌های سرمایه‌ای و ارائه راهبردهای سامان‌دهی»، ۱۴۰۰ اخذ شده است.
 ۲. قانون برنامه و بودجه، مصوب سال ۱۳۵۱.

– طرح‌های مستمر و غیرمستمر: طرح‌های پیوست ۱ قانون بودجه از بُعد دارا بودن سال شروع و خاتمه به دو بخش تقسیم می‌شوند: طرح‌های غیرمستمر (دارای سال شروع و خاتمه) و طرح‌های مستمر (فقط دارای سال شروع) که بیشتر ماهیت تعمیر و نگهداری و تأمین تجهیزات دارند (فصیحی، ۱۴۰۰).

طبقه‌بندی طرح‌های عمرانی در پیوست ۱ قانون بودجه، بدین ترتیب است که هر طرح در ذیل یک برنامه و هر برنامه در ذیل یک فصل و هر فصل در ذیل یکی از امور ۱۰ گانه جای می‌گیرد. اطلاعات تکمیلی هر طرح شامل تعداد پروژه، شرح عملیات، میزان پیشرفت فیزیکی و ریالی و سایر اطلاعات مالی و نظارتی در موافقتنامه‌ای که به نام هر طرح پیش‌بینی شده ارائه می‌شود. موافقتنامه عقدی است حقوقی - فنی و مالی که دستگاه اجرایی تعهد می‌کند از یک طرف شرح عملیات مندرج در آن را رعایت کند و از طرف دیگر سازمان برنامه و بودجه به موازات پیشرفت فیزیکی عملیات، اعتبارات مصوب را براساس تخصیص اعتبار در اختیار دستگاه اجرایی قرار دهد.

– موافقتنامه طرح‌های تملک دارایی‌های سرمایه‌ای از تعدادی فرم و ضمیمه تشکیل می‌شود، به طوری که در فرم (۱) به خلاصه طرح، در فرم (۲) به گزارش توجیهی طرح، در فرم (۳) به منابع تأمین اعتبار هر پروژه ذیل طرح، در فرم (۴) به اعتبارات برحسب فصول سرمایه‌گذاری، در فرم (۵) به خلاصه پروژه‌ها و در فرم ضمیمه (۲) به میزان و نوع سرمایه‌گذاری در طرح‌ها به تفکیک تأمین منابع (عمومی و داخلی) شرکت‌های دولتی و مؤسسات انتفاعی وابسته به دولت اشاره می‌شود.

طبق دستورالعمل اجرایی ماده (۲۳) قانون الحاق برخی مواد به قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت (۲) مصوب ۱۳۹۳/۱۲/۴، کارگروه استانی ماده (۲۳)، وظیفه بررسی طرح‌های تملک دارایی سرمایه‌ای در سطح استان را برعهده دارد و تصویب نهایی آن به عهده شورای برنامه‌ریزی و توسعه استان است.

کمیسیون و کارگروه استانی برای عمل به ماده (۲۳) قانون مذکور ایجاد شده است. طبق بند «الف» این ماده، عناوین، اهداف کمی و اعتبارات طرح‌های تملک دارایی‌های سرمایه‌ای جدید با رعایت مواد (۲۲) و (۲۳) قانون برنامه و بودجه، مصوب سال ۱۳۵۱ و رعایت قانون نحوه اجرای سیاست‌های کلی اصل چهل و چهارم (۴۴) قانون اساسی براساس گزارش توجیهی فنی (حجم کار و زمانبندی اجرا)، اقتصادی، مالی و زیست‌محیطی و رعایت پدافند غیرعامل از سوی مشاور و دستگاه اجرایی پس از تأیید سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور، برای یک‌بار و به قیمت ثابت سالی که طرح‌های مورد نظر برای اولین بار در لایحه بودجه سالیانه منظور می‌شود به تفکیک سال‌های برنامه‌های توسعه و سال‌های بعد به تصویب مجلس شورای اسلامی می‌رسد (فصیحی، ۱۴۰۰).

۲-۱. پایه‌های آماری

براساس اطلاعات ارائه شده توسط «معاونت امور استان‌ها و مناطق سازمان برنامه و بودجه کشور»، به‌طور کلی تأمین اعتبارات طرح‌ها و پروژه‌های عمرانی در سطح استان‌ها می‌تواند از محل منابع بودجه‌ای و غیربودجه‌ای تأمین شود.^۱ همان‌طور که بیان شد در بودجه‌های سنواتی منابع و مصارف به دو بخش ملی و استانی تقسیم می‌شود که منظور از مصارف استانی، اعتبارات تحت مدیریت شورای برنامه‌ریزی و توسعه استان‌هاست که در جدول (۱۰) ماده‌واحد قانون

۱. برای مطالعه بیشتر مراجعه شود به پیوست ۱.

بودجه لحاظ می‌شود. فارغ از ابهام‌های مختلف در بودجه و نحوه عملکرد آن، یکی از ابهام‌های اصلی بودجه را می‌توان نحوه توزیع اعتبار هریک از استان‌ها دانست؛ زیرا اعتبارات توزیعی استان‌ها به جدول (۱۰) ماده‌واحد محدود نمی‌شود؛ به عبارت دیگر با فرض اینکه همه مصارف در یک مکان به وقوع می‌پیوندد که در محدوده یکی از استان‌ها واقع شده، پس همه مصارف می‌توانند تقسیم‌بندی استانی داشته باشند؛ لکن برخی مصارف که ماهیت ملی پیدا می‌کنند، باید از بقیه اعتبارات مجزا باشند. نحوه تمایز مصارف برخی دستگاه‌های اجرایی دارای ماهیت ملی را می‌توان این‌گونه برشمرد:

- دستگاه‌های اجرایی و فعالیت‌های مرتبط با آنها که حکم سیاستگذاری یا نظارت عالی را برای کشور دارند و شمول اثر این فعالیت‌ها مربوط به حوزه‌های فعالیت خارجی یا عمومی کل کشور است (مانند مرکز سه قوه و برخی وزارتخانه‌ها یا نهادها)،

- دستگاه اجرایی و فعالیت‌های مرتبط آن، حکم راهبری اجرایی یا سیاستگذاری بخشی را داراست و به عنوان دستگاه اصلی وظیفه هماهنگی دستگاه‌های استانی تابعه را دارد (مانند بخش ملی وزارتخانه‌ها و سازمان‌ها)،

- ارگان‌های نظامی (و نه انتظامی) و امنیتی،

- دستگاه‌هایی که فقط یک مجموعه مرکزی و ملی دارند و تفکیک عملیات استانی آنها نیازمند پایگاه داده خاص و طبقه‌بندی شده است که در وضعیت کنونی این تمایز امکان‌پذیر نیست (مانند اعتبارات مربوط به برخی صندوق‌های بیمه). در یک نتیجه کلی می‌توان ادعا کرد که اعتبارات مندرج در قانون بودجه سالیانه بجز در چهار مورد فوق‌الذکر، حتی اگر قابل تفویض به استان‌ها نباشد، می‌تواند قابل تقسیم به استان‌ها باشد. همچنین می‌توان گفت ارائه یک بررسی کامل در این زمینه به دلیل کمبود اطلاعات، عدم دسترسی آسان به اطلاعات موجود و طبقه‌بندی شدن برخی اطلاعات، امکان‌پذیر نیست. اما می‌توان بررسی داده‌های مندرج در قوانین بودجه را به عنوان گام نخست تلقی کرد.^۱ اصول مهم و حائز اهمیت در تفکیک استانی طرح‌ها در پنج دسته زیر قابل دسته‌بندی است:^۲

- برخی طرح‌ها با اعتبار ملی مربوط به دستگاه‌های ملی و در راستای وظایف حاکمیتی دستگاه‌ها اجرایی می‌شوند که مشخصه تفکیک استان ندارند.

- برخی دیگر از طرح‌های با اعتبار ملی میان تمامی استان‌ها (یا بسیاری از استان‌ها) مشترک بوده و در سطح طرح که در قانون ذکر می‌شود امکان تفکیک نداشته و به احتمال زیاد در سطح پروژه قابلیت تفکیک دارند که به دلیل عدم دسترسی به این سطح از اطلاعات، در این مطالعه امکان محاسبه اعتبار آن وجود ندارد.^۳

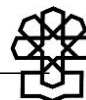
- دسته سوم شامل طرح‌هایی با اعتبار ملی است که بین چند استان مشخص تعریف شده‌اند. این طرح‌ها هرچند قابلیت تشخیص استان‌های برخوردار از آن طرح‌ها را دارند، لکن به دلیل مشخص نبودن سهم هر استان از اعتبارات آن طرح، امکان محاسبه سهم اعتباری هر استان وجود ندارد.

- طرح‌هایی با اعتبار ملی که براساس نام طرح قابلیت تفکیک استانی را دارا بوده و مکان اجرای طرح کاملاً مشهود و ویژه یک استان است. این طرح‌ها در سال‌های بررسی شده، همواره بیش از نیمی از طرح‌های ملی مندرج در پیوست

۱. هرچند در این راه نیز، عدم دسترسی به داده‌های دارای فرمت قابل ویرایش، مشکل اصلی محسوب شده و تحلیل را زمانبر کرده و در برخی موارد، باعث بروز خطاهایی می‌شود.

۲. اعتبارات استانی جدول (۱۰) ماده‌واحد قوانین بودجه را نیز می‌توان به این پنج دسته افزود. اما از آنجا که نحوه توزیع این اعتبارات و پروژه‌های آن مشخص نیست؛ لذا این موضوع محل بحث نخواهد بود.

۳. در پیوست ۱ بودجه به این ردیف‌ها؛ ردیف‌های گلوبال اطلاق می‌شود.

یک را شامل شده‌اند.

- طرح‌هایی با اعتبار ملی که مبادله موافقتنامه آن در استان انجام می‌شود و با عنوان طرح‌های استانی ویژه قلمداد می‌شود. این طرح‌ها به‌طور کامل قابلیت تفکیک استانی دارند. تا پیش از سال ۱۳۹۷، این‌گونه طرح‌ها در قالب جدولی مستقل در پیوست ۱ قانون بودجه درج می‌شد، اما پس از این سال، جدول مذکور حذف و طرح‌های استانی ویژه به‌صورت ستاره‌دار به‌همراه سایر طرح‌ها در پیوست ۱ قانون بودجه درج می‌شود.^۱

از آنجا که بررسی اعتبارات هزینه‌ای - مؤکداً فارغ از نگاه صرف به جدول (۱۰) ماده‌واحد قوانین بودجه از نظر ماهوی و شکلی قابلیت تفکیک استانی ندارد.^۲ لذا گزارش حاضر مبتنی بر داده‌های پایگاه اطلاعاتی «سامانه نظارت ۴»^۳ سازمان برنامه و بودجه، اعتبارات عمرانی تخصیص‌یافته به استان‌ها از محل اعتبارات بودجه‌ای و غیربودجه‌ای را بررسی کرده است.

۳-۱. روش مطالعه

گزارش حاضر با روش تحلیلی - توصیفی انجام شده است. به‌عبارت دیگر تلاش شده وضعیت موجود پروژه‌های تملک دارایی‌های سرمایه‌ای در استان بررسی و به توصیف منظم و نظام‌مند وضعیت فعلی پرداخته شود. به این منظور طبقه‌بندی و توصیف طرح‌ها و پروژه‌های تملک دارایی‌های سرمایه‌ای در هر استان به شرح زیر انجام شده است:

نمودار ۱. فرایند بررسی طرح‌های تملک دارایی‌های سرمایه‌ای استان

مأخذ: مطالعات تحقیق.

۱. در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱، این طرح‌ها در پیوستی جداگانه با عنوان اطلاعات تکمیلی لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ گنجانده شده است.
۲. جهت بررسی این موارد باید اطلاعات لازم از سازمان برنامه و بودجه کشور استعلام و مطالبه شود که به‌دلیل ماهیت اطلاعات و گزارش، امری ناشدنی جلوه می‌کند.
۳. سامانه مذکور، تمامی پروژه‌های عمرانی استان‌ها که برای آنها موافقتنامه مبادله شده است را براساس همه اعتبارات تخصیص‌یافته اعم از بودجه‌ای و غیربودجه‌ای ارائه می‌کند.

درخصوص ارزیابی طول عمر و درصد تخصیص اعتبار پروژه‌های تملک دارایی‌های سرمایه‌ای برای هر استان از طبقه‌بندی زیر بهره گرفته شده است:

نمودار ۲. طبقه‌بندی طول عمر و درصد تخصیص اعتبار پروژه‌های تملک دارایی‌های سرمایه‌ای برای هر استان

مأخذ: همان.

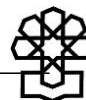
براساس طبقه‌بندی فوق، ماتریس عمر - درصد تخصیص اعتبار پروژه‌های تملک دارایی‌های سرمایه‌ای هر استان به شکل زیر ارائه شده است:

جدول ۱. ماتریس عمر - درصد تخصیص اعتبار پروژه‌های تملک دارایی‌های سرمایه‌ای (تعداد پروژه)

عمر پروژه	درصد تخصیص اعتبار			
	کمتر از ۵ سال	بین ۵ تا ۱۰ سال	بین ۱۰ تا ۱۵ سال	بین ۱۵ تا ۲۰ سال و بیشتر
کمتر از ۲۰ درصد				
بین ۲۰ تا ۴۰ درصد				
بین ۴۰ تا ۶۰ درصد				
بین ۶۰ تا ۸۰ درصد				
۸۰ درصد و بیشتر				

مأخذ: مطالعات تحقیق.

نحوه برخورد با هریک از مناطق ماتریس عمر - تخصیص فوق در جدول زیر تبیین شده است:

جدول ۲. اولویت‌بندی پروژه‌های موجود در ماتریس عمر - درصد تخصیص اعتبار پروژه‌های تملک‌داری‌های سرمایه‌ای هر استان و ارائه پیشنهادهایی جهت مواجهه با پروژه‌های موجود در هر اولویت

اولویت	گروه	پیشنهاد نحوه برخورد	توضیحات
۱	طول عمر زیاد (بیش از ۱۵ سال) و تخصیص اعتبار اندک (کمتر از ۴۰ درصد)	• نظارت و بررسی دقیق پروژه • آسیب‌شناسی علل تأخیر • تصمیم‌گیری در خصوص توقف، اصلاح یا واگذاری یا ادامه پروژه	چشم‌انداز کوتاه‌مدتی برای اتمام آنها متصور نیست.
۲	طول عمر زیاد (بیش از ۱۵ سال) و تخصیص اعتبار زیاد (بیش از ۸۰ درصد)	• نظارت و بررسی دقیق پروژه • آسیب‌شناسی علل تأخیر • اتمام یا اصلاح پروژه	به دلیل تخصیص بخش قابل توجهی از اعتبار مورد نیاز پروژه، گزینه توقف چندان مطرح نیست.
۳	طول عمر اندک (کمتر از ۱۰ سال) و تخصیص اعتبار زیاد (بیش از ۸۰ درصد)	• تخصیص اعتبار باقیمانده و اتمام پروژه	از وضعیت مناسبی نسبت به سایر گروه‌ها برخوردارند.
۴	طول عمر متوسط (۱۰ تا ۱۵ سال) و تخصیص اعتبار اندک (کمتر از ۴۰ درصد) یا طول عمر متوسط و بیشتر (بیش از ۱۰ سال) و تخصیص اعتبار متوسط (۴۰ تا ۸۰ درصد)	• نظارت و بررسی دقیق پروژه • آسیب‌شناسی علل تأخیر پروژه‌های قدیمی‌تر • تصمیم‌گیری در خصوص توقف، اصلاح یا واگذاری یا ادامه پروژه	شرایط بینابینی نسبت به دو اولویت نخست دارند، اما با توجه به شرایط متعادل‌تر آنها در اولویت چهارم قرار گرفته‌اند.
۵	طول عمر اندک (کمتر از ۱۰ سال) و تخصیص اعتبار متوسط و کمتر (کمتر از ۸۰ درصد)	• نظارت بر پروژه با هدف پیشگیری از انحراف فرایند اجرایی	هنوز انحراف جدی در خصوص میزان پیشرفت پروژه رخ نداده است.

مأخذ: همان.

همچنین ارزیابی اندازه پروژه‌های تملک‌داری‌های سرمایه‌ای استان خراسان شمالی برحسب اعتبار پروژه صورت پذیرفته است. لازم به ذکر است با توجه به نتایج جلسات هم‌اندیشی با کارشناسان سازمان برنامه و بودجه و خبرگان حوزه مورد بررسی، در حال حاضر طبقه‌بندی مشخصی برای ارزیابی اندازه پروژه‌های تملک‌داری‌های سرمایه‌ای وجود ندارد و تعاریف به کار رفته در این گزارش در خصوص طول عمر، صرفاً تعاریف عملیاتی ناظر به این گزارش است. بر این اساس دسته‌بندی مذکور عبارت است از:

– پروژه‌های بسیار کوچک: کمتر از ۱۰۰ میلیون تومان اعتبار

– پروژه‌های کوچک: بین ۱۰۰ میلیون تا ۱ میلیارد تومان اعتبار

– پروژه‌های متوسط: بین ۱ تا ۵ میلیارد تومان اعتبار

– پروژه‌های بزرگ: بین ۵ تا ۵۰ میلیارد تومان اعتبار

– پروژه‌های بسیار بزرگ: بیش از ۵۰ میلیارد تومان اعتبار

درنهایت نیز جهت ارائه تحلیل‌های تکمیلی، ماتریس اولویت - اندازه برای هر استان به شکل زیر تهیه شده است:

جدول ۳. ماتریس اندازه - اولویت برحسب تعداد پروژه‌های تملک دارایی‌های سرمایه‌ای هر استان

اندازه پروژه	اولویت پروژه					جمع
	اولویت ۱	اولویت ۲	اولویت ۳	اولویت ۴	اولویت ۵	
بسیار کوچک						
کوچک						
متوسط						
بزرگ						
بسیار بزرگ						
جمع						

مأخذ: همان.

۴-۱. محدودیت‌های مطالعه

گزارش حاضر مشابه بسیاری از پژوهش‌های مبتنی بر آمار و داده، مشمول سطحی از محدودیت‌های اجتناب‌ناپذیر بوده است. در ادامه به مهم‌ترین محدودیت‌ها اشاره شده است:

- این گزارش براساس مستند طرح‌های تملک دارایی‌های سرمایه‌ای استان‌ها در سال ۱۳۹۸ انجام شده است. لذا پروژه‌هایی که تا پیش از سال ۱۳۹۸ خاتمه یافته‌اند، اساساً جایی در تحلیل حاضر ندارند.

- به دلیل کمبود اطلاعات و عدم دسترسی آسان به کلیه اطلاعات موجود، امکان ارائه یک بررسی صد درصدی و کامل وجود ندارد.

- برخی مصارف بودجه‌ای به دلیل ماهیت ملی آنها امکان تخصیص به استان‌ها را ندارند.

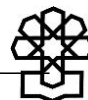
- قرار داشتن بخشی از پروژه‌های مورد بررسی در طبقه طرح‌های مستمر و ویژگی سالیانه بودن آنها، قضاوت در ارتباط با تکرار پروژه‌های مذکور در بودجه‌های سنواتی را دشوار می‌کند.

- با توجه به اینکه مفهوم طرح در بُعد ملی و استانی با هم تفاوت‌هایی دارند و طرح در سطح ملی، مستقل و در سطح استان متأثر از چند پروژه است، امکان دارد طولانی شدن طول عمر یک پروژه از یک طرح منجر به طولانی شدن عمر طرح شود. در حالی که سایر پروژه‌های طرح مورد نظر ممکن است مدت‌ها قبل خاتمه یافته باشند.

- برخی از پروژه‌های جاری در استان‌ها محصول تصمیم‌گیری و سیاستگذاری‌های مسئولان استانی نبوده و به‌انحای مختلف و از محل منابع غیراستانی آغاز شده‌اند؛ از این رو نمی‌توان طولانی شدن آنها را به عملکرد استان نسبت داد.

- در خصوص توزیع جغرافیایی پروژه‌ها در سطح استان‌ها باید به این نکته دقت شود که در برخی موارد، مکان استراتژیک برای بارگذاری پروژه‌ها مرکز استان بوده و عملاً بخشی از عدم توازن در توزیع پروژه‌های عمرانی در سطح استان اجتناب‌ناپذیر است.

- از سال ۱۳۹۲ گزارش پیشرفت فیزیکی پروژه‌های عمرانی ارائه نشده و این موضوع می‌تواند تحلیل‌ها و پیشنهادها را ارائه شده در خصوص مواجهه با پروژه‌های مذکور را تا حدی دچار کاستی کند.

۲. طرح‌های تملک دارایی‌های سرمایه‌ای استان خراسان شمالی در سال ۱۳۹۸

با توجه به بررسی‌های صورت‌گرفته، در سال ۱۳۹۸ در استان خراسان شمالی، ۱۷۲۷ پروژه عمرانی فعال وجود داشته است که در قالب ۱۰ امور، ۳۲ فصل، ۷۵ برنامه و ۳۵۶ طرح طبقه‌بندی شده‌اند. قدیمی‌ترین پروژه عمرانی استان از سال ۱۳۶۹ آغاز و بیش از سه دهه از شروع آن گذشته است:

نمودار ۳. طبقه‌بندی طرح‌های تملک دارایی‌های سرمایه‌ای استان خراسان شمالی

مأخذ: محاسبات تحقیق براساس قوانین بودجه سنواتی کل کشور و مستند طرح‌های تملک دارایی‌های سرمایه‌ای استان‌ها در سال ۱۳۹۸.

همچنین در نمودار زیر، خلاصه‌ای از وضعیت طرح‌های تملک دارایی‌های سرمایه‌ای استان خراسان شمالی، گزارش شده است:

نمودار ۴. خلاصه وضعیت طرح‌های تملک دارایی‌های سرمایه‌ای استان خراسان شمالی

مأخذ: همان.

۱-۲. بررسی موضوعی طرح‌های تملک دارایی‌های سرمایه‌ای استان خراسان شمالی

به‌منظور بررسی موضوعی طرح‌های تملک دارایی‌های سرمایه‌ای استان، طرح‌های یاد شده براساس امور، فصول و برنامه‌های مختلف مورد مذاقه و کندوکاو قرار گرفته است:

۱-۱-۲. بررسی طرح‌های تملک دارایی‌های سرمایه‌ای استان خراسان شمالی برحسب امور

طرح‌های تملک دارایی‌های سرمایه‌ای استان خراسان شمالی، درمجموع در قالب ۱۰ امور مختلف به شرح زیر طبقه‌بندی شده‌اند:

- امور اقتصادی

- امور مسکن، عمران شهری و روستایی

- امور فرهنگ، تربیت‌بدنی و گردشگری

- امور آموزش و پژوهش

- امور خدمات عمومی

- امور دفاعی و امنیتی

- امور رفاه اجتماعی

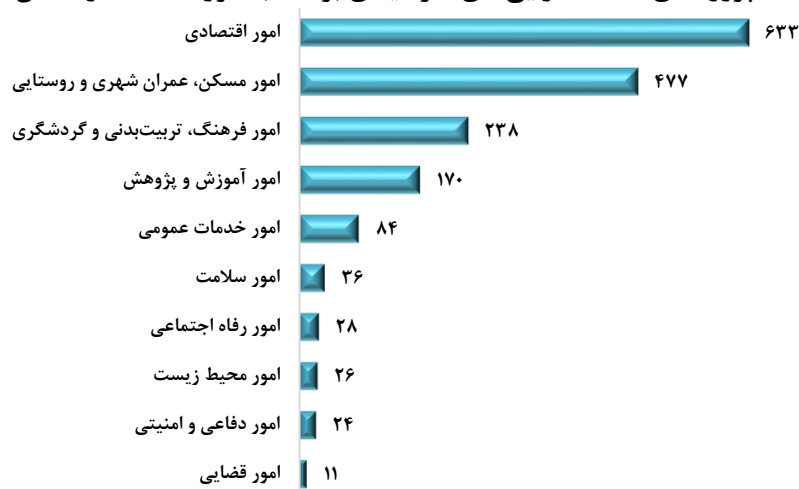
- امور سلامت

- امور قضایی

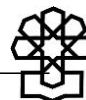
- امور محیط زیست

با توجه به بررسی‌های صورت‌گرفته، در استان خراسان شمالی، «امور اقتصادی» و «امور مسکن، عمران شهری و روستایی»، مهم‌ترین امور در برنامه‌ریزی عمرانی استان، محسوب می‌شوند. همان‌گونه که در نمودار زیر مشخص است، «امور اقتصادی» به‌تنهایی ۶۳۳ پروژه از ۱۷۲۷ پروژه عمرانی استان، یعنی ۳۶/۷ درصد کل پروژه‌ها را دربرمی‌گیرد. «امور مسکن، عمران شهری و روستایی» نیز با ۴۷۷ پروژه معادل ۲۷/۶ درصد پروژه‌های عمرانی استان، در رتبه دوم قرار گرفته است:

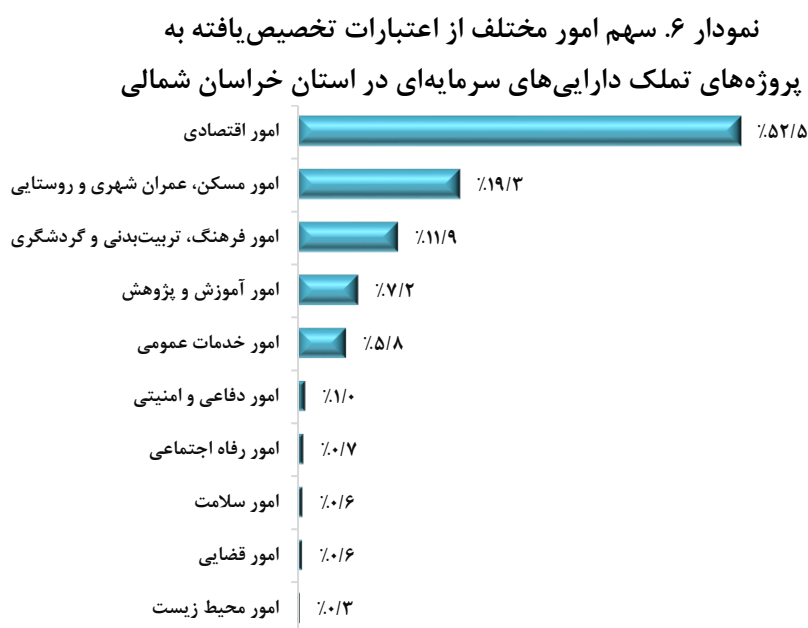
نمودار ۵. تعداد پروژه‌های تملک دارایی‌های سرمایه‌ای برحسب امور مختلف در استان خراسان شمالی

مأخذ: همان.

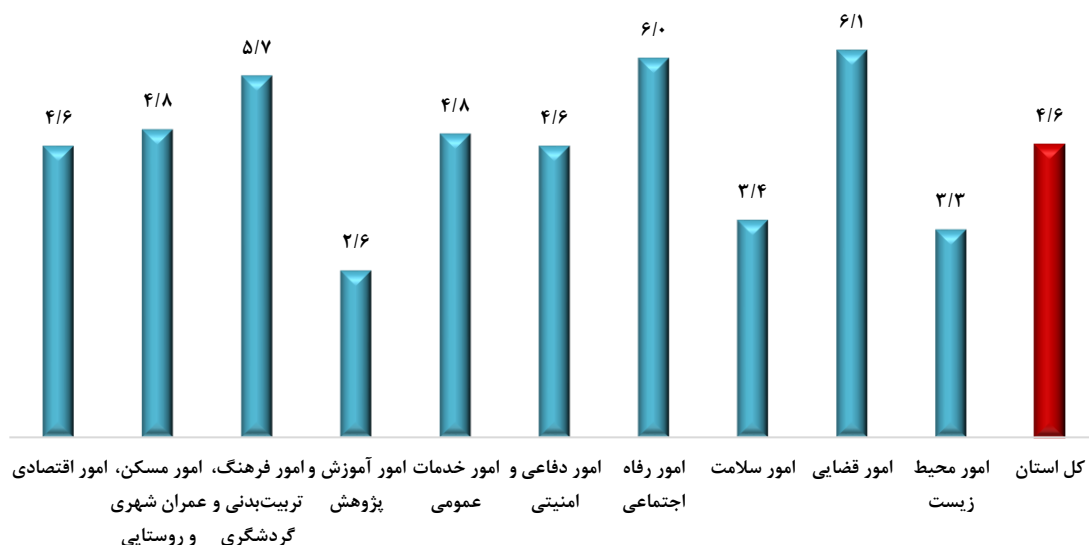
در نمودار زیر، سهم امور مختلف از کل اعتبارات تخصیص یافته به پروژه‌های عمرانی استان خراسان شمالی نشان داده شده است. از این منظر، مشاهده می‌شود «امور اقتصادی» با جذب ۵۲/۵ درصد از اعتبارات عمرانی تخصیص یافته استان، بخش قابل توجهی از اعتبارات یاد شده را به خود اختصاص داده است. «امور مسکن، عمران شهری و روستایی» نیز با سهم ۱۹/۳ درصدی از اعتبارات تخصیص یافته، در رتبه دوم جای گرفته است. به این ترتیب، دو امور فوق‌الذکر به تنهایی، در حدود ۷۲ درصد از کل اعتبارات عمرانی تخصیص یافته استان خراسان شمالی را به خود اختصاص داده‌اند و از ۲۸ درصد باقیمانده، حدود ۱۲ درصد به «امور فرهنگ، تربیت بدنی و گردشگری» و بیش از ۷ درصد به «امور آموزش و پژوهش»، تخصیص داده شده است؛ به این ترتیب سهم ۶ امور دیگر از اعتبارات تخصیص یافته استان، مجموعاً ۹ درصد است:

مأخذ: همان.

در نمودار زیر نیز، عمر متوسط پروژه‌های عمرانی مربوط به هریک از امور مختلف در استان خراسان شمالی، در سال ۱۳۹۸ نشان داده شده است:

نمودار ۷. عمر متوسط پروژه‌های تملک دارایی‌های سرمایه‌ای استان خراسان شمالی
برحسب امور مختلف در سال ۱۳۹۸ (سال)

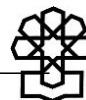

مأخذ: همان.

به این ترتیب ملاحظه می‌شود در حالی که متوسط طول عمر کل پروژه‌های عمرانی استان در سال ۱۳۹۸، معادل ۴/۶ سال است، میانگین طول عمر پروژه‌های «امور اقتصادی» و «امور مسکن، عمران شهری و روستایی» که بیشترین سهم از تعداد پروژه‌ها و اعتبارات تخصیص‌یافته استان را به خود اختصاص داده‌اند، در حدود متوسط کل استان است. شایان ذکر است پروژه‌های مربوط به «امور قضایی»، «امور رفاه اجتماعی» و «امور فرهنگ، تربیت‌بدنی و گردشگری»، به ترتیب با متوسط طول عمر معادل ۶/۱، ۶ و ۵/۷ سال، دارای بیشترین میانگین طول عمر در سال ۱۳۹۸ بوده‌اند. در جدول زیر، خلاصه‌ای از وضعیت تخصیص اعتبار به پروژه‌های عمرانی استان خراسان شمالی برحسب امور مختلف ارائه شده است:

جدول ۴. خلاصه وضعیت تخصیص اعتبار به پروژه‌های عمرانی استان خراسان شمالی برحسب امور (میلیون ریال/ درصد)

عنوان امور	عملکرد اعتبارات تا سال ۱۳۹۷	مصوب ۱۳۹۸	برآورد عملکرد سال ۱۳۹۸*	مجموع اعتبارات اختصاص‌یافته	برآورد سال‌های بعد	کل اعتبار پروژه	درصد تخصیص اعتبار
امور اقتصادی	۷.۶۹۶.۹۸۳	۳.۴۵۱.۶۶۶	۱.۹۱۹.۱۲۶	۹.۶۱۶.۱۰۹	۸.۶۴۷.۹۴۹	۱۹.۷۹۶.۵۹۸	۴۸/۶
امور مسکن، عمران شهری و روستایی	۲.۴۳۱.۵۸۷	۱.۹۷۶.۶۹۴	۱.۰۹۹.۰۴۲	۳.۵۳۰.۶۲۹	۴.۳۹۴.۳۱۶	۸.۸۰۲.۵۹۷	۴۰/۱
امور فرهنگ، تربیت‌بدنی و گردشگری	۱.۵۷۶.۶۶۰	۱.۱۰۰.۶۹۹	۶۱۱.۹۸۹	۲.۱۸۸.۶۴۸	۷۵۳.۶۲۰	۳.۴۳۰.۹۷۹	۶۳/۸
امور آموزش و پژوهش	۹۰۳.۴۰۸	۷۶۱.۰۲۰	۴۲۳.۱۲۷	۱.۳۲۶.۵۳۵	۴۱۷.۵۸۰	۲.۰۸۲.۰۰۸	۶۳/۷
امور خدمات عمومی	۸۶۷.۱۰۰	۳۴۸.۶۴۹	۱۹۳.۸۴۹	۱.۰۶۰.۹۴۹	۴۲۱.۰۱۹	۱.۶۳۶.۷۶۸	۶۴/۸
امور دفاعی و امنیتی	۱۲۴.۹۲۳	۹۳.۹۷۲	۵۲.۲۴۸	۱۷۷.۱۷۱	۰	۲۱۸.۸۹۵	۸۰/۹
امور رفاه اجتماعی	۱۱۸.۶۱۸	۳۲.۹۱۲	۱۸.۲۹۹	۱۳۶.۹۱۷	۷.۳۰۰	۱۵۸.۸۲۰	۸۶/۲
امور سلامت	۶۱.۷۲۶	۹۲.۵۷۹	۵۱.۴۷۴	۱۱۳.۲۰۰	۵۵.۱۱۲	۲۰۹.۴۱۷	۵۴/۱

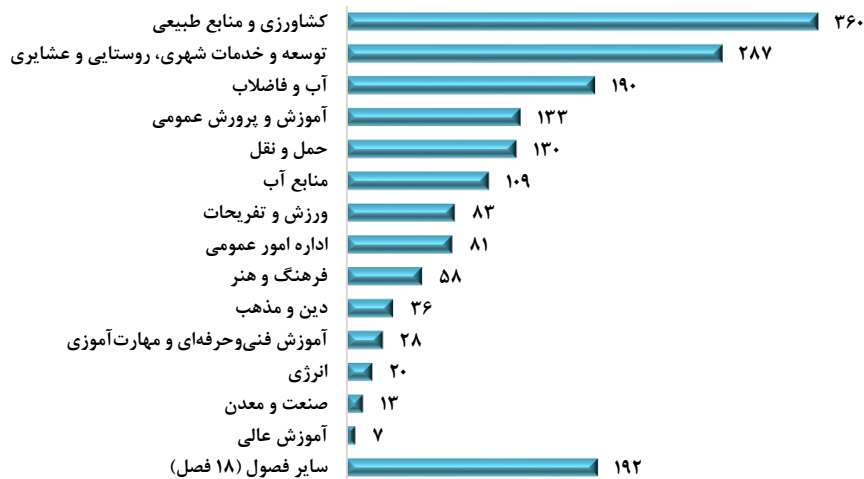
عنوان امور	عملکرد اعتبارات تا سال ۱۳۹۷	مصوب ۱۳۹۸	برآورد عملکرد سال ۱۳۹۸*	مجموع اعتبارات اختصاص یافته	برآورد سال های بعد	کل اعتبار پروژه	درصد تخصیص اعتبار
امور قضایی	۸۶.۴۱۶	۴۰.۶۵۰	۲۲.۶۰۱	۱۰۹.۰۱۷	۴.۰۰۰	۱۳۱.۰۶۶	۸۳/۲
امور محیط زیست	۲۶.۷۳۲	۵۵.۴۵۰	۳۰.۸۳۰	۵۷.۵۶۲	۶۸.۹۵۰	۱۵۱.۱۳۲	۳۸/۱
کل استان	۱۳.۸۹۴.۱۵۳	۷.۹۵۴.۲۹۱	۴.۴۲۲.۵۸۶	۱۸.۳۱۶.۷۳۹	۱۴.۷۶۹.۸۴۶	۳۶.۶۱۸.۲۹۰	۵۰/۰

مأخذ: محاسبات تحقیق براساس قوانین بودجه سنواتی کل کشور و مستند طرح های تملک دارایی های سرمایه ای استان ها در سال ۱۳۹۸.
* براساس خلاصه گزارش تفریح بودجه سال ۱۳۹۸ کل کشور منتشره توسط دیوان محاسبات کشور، ضریب تخصیص اعتبارات تملک دارایی های سرمایه ای در سال ۱۳۹۸ معادل ۵۵/۶ درصد بوده است. بنابراین میزان تخصیص اعتبار پروژه ها در سال یاد شده براساس این ضریب برآورد شده است.

۲-۱-۲. بررسی طرح های تملک دارایی های سرمایه ای استان خراسان شمالی برحسب فصل

طرح های تملک دارایی های سرمایه ای استان خراسان شمالی، در قالب ۳۲ فصل مختلف، تعریف شده اند. در این زمینه، فصل های «کشاورزی و منابع طبیعی»، «توسعه و خدمات شهری، روستایی و عشایری» و «آب و فاضلاب» به ترتیب با ۳۶۰، ۲۸۷ و ۱۹۰ پروژه، بیشترین پروژه های عمرانی استان را به خود اختصاص داده اند و مجموعاً ۴۸/۵ درصد از ۱۷۲۷ پروژه استان را شامل می شوند. شایان ذکر است، ۱۸ فصل که سهم هریک از آنها از کل اعتبارات تخصیص یافته استان کمتر از ۱ درصد بوده است در قالب طبقه «سایر فصول» تجمیع شده اند. این ۱۸ فصل، مجموعاً ۱۹۲ پروژه معادل ۱۱/۱ درصد از کل پروژه های عمرانی استان را شامل می شوند:

نمودار ۸. تعداد پروژه های تملک دارایی های سرمایه ای برحسب فصول مختلف در استان خراسان شمالی

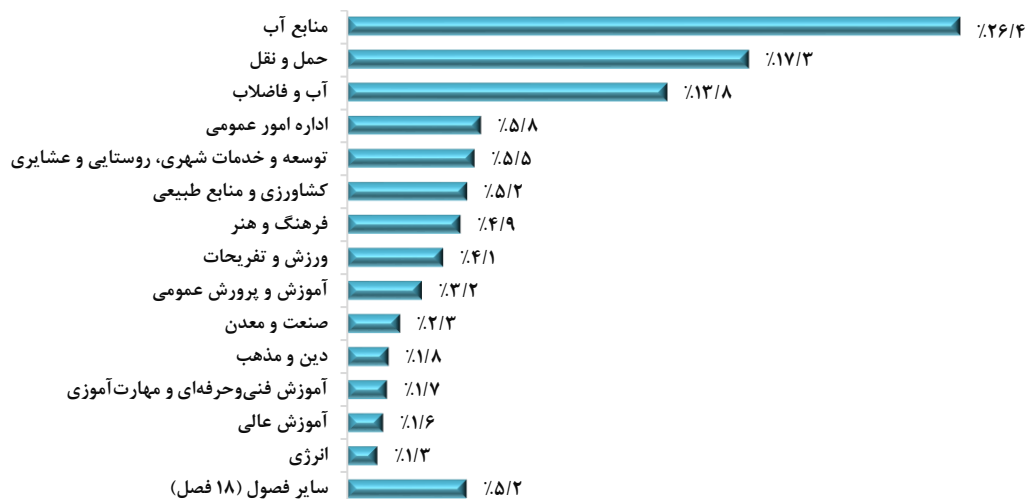

مأخذ: محاسبات تحقیق براساس قوانین بودجه سنواتی کل کشور و مستند طرح های تملک دارایی های سرمایه ای استان ها در سال ۱۳۹۸.

در نمودار زیر، سهم فصول مختلف از کل اعتبارات تخصیص یافته به پروژه های عمرانی استان خراسان شمالی نشان داده شده است. بر این اساس مشاهده می شود فصل «منابع آب» که ۶/۳ درصد از کل پروژه های استان را داراست، بیش از ۲۶ درصد از کل اعتبارات تخصیص یافته به پروژه های تملک دارایی های سرمایه ای استان را به خود اختصاص داده است. از این منظر، فصل «حمل و نقل» که سهم ۷/۵ درصدی از تعداد پروژه های استان دارد، با ۱۷/۳ درصد سهم از کل اعتبارات

عمرانی تخصیص‌یافته، در رتبه دوم قرار گرفته است. فصل «آب و فاضلاب» نیز با در بر داشتن ۱۱ درصد از کل پروژه‌های استان، ۱۳/۸ درصد از اعتبارات تخصیص‌یافته را جذب کرده و در جایگاه سوم قرار گرفته است. همچنین سهم سایر فصول (۱۸ فصل)، علی‌رغم شامل شدن بیش از ۱۱ درصد پروژه‌های استان، تنها ۵/۲ درصد بوده است:

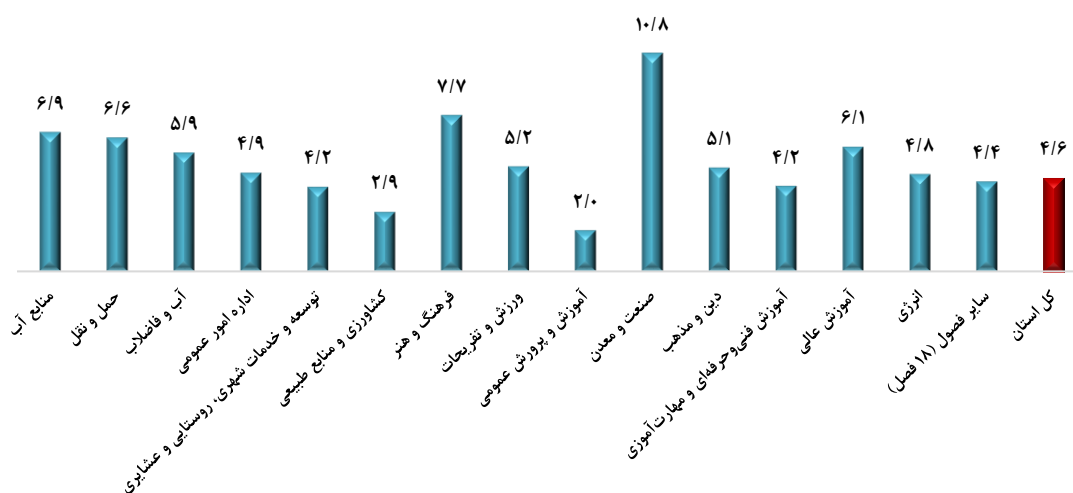
نمودار ۹. سهم فصول مختلف از اعتبارات تخصیص‌یافته به پروژه‌های تملک دارایی‌های سرمایه‌ای در استان خراسان شمالی

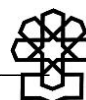
مأخذ: همان.

در نمودار زیر نیز، عمر متوسط پروژه‌های عمرانی مربوط به هریک از فصول مختلف در استان خراسان شمالی، در سال ۱۳۹۸ نشان داده شده است:

نمودار ۱۰. عمر متوسط پروژه‌های تملک دارایی‌های سرمایه‌ای استان خراسان شمالی برحسب فصول مختلف در سال ۱۳۹۸ (سال)

مأخذ: همان.

به این ترتیب مشاهده می‌شود در سال ۱۳۹۸، پروژه‌های مربوط به فصل‌های «منابع آب»، «حمل‌ونقل» و «آب و فاضلاب» که بیشترین سهم از اعتبارات عمرانی تخصیص‌یافته استان را دارد به ترتیب با متوسط عمر ۶/۹، ۶/۶ و ۵/۹ سال، طول عمر طولانی‌تری نسبت به متوسط کل استان دارند. شایان ذکر است، قدیمی‌ترین پروژه‌های عمرانی استان مربوط به فصل‌های «صنعت و معدن» و «فرهنگ و هنر» است.

در جدول زیر، خلاصه‌ای از وضعیت تخصیص اعتبار به پروژه‌های عمرانی استان خراسان شمالی برحسب فصول مختلف ارائه شده است:

جدول ۵. خلاصه وضعیت تخصیص اعتبار به پروژه‌های عمرانی استان خراسان شمالی برحسب فصل (میلیون ریال/درصد)

عنوان فصل	عملکرد اعتبارات تا سال ۱۳۹۷	مصوب ۱۳۹۸	برآورد عملکرد سال ۱۳۹۸*	مجموع اعتبارات اختصاص‌یافته	برآورد سال‌های بعد	کل اعتبار پروژه	درصد تخصیص اعتبار
فصل منابع آب	۴.۱۹۴.۲۰۲	۱.۱۵۷.۱۱۰	۶۴۳.۳۵۳	۴.۸۳۷.۵۵۵	۲.۲۹۵.۳۴۶	۷.۶۴۶.۶۵۸	۶۳/۳
فصل حمل‌ونقل	۲.۵۳۱.۹۵۰	۱.۱۴۵.۶۱۱	۶۳۶.۹۶۰	۳.۱۶۸.۹۱۰	۳.۴۵۸.۴۹۰	۷.۱۳۶.۰۵۱	۴۴/۴
فصل آب و فاضلاب	۱.۸۹۲.۳۳۷	۱.۱۳۶.۵۸۹	۶۳۱.۹۴۳	۲.۵۲۴.۲۸۰	۳.۶۰۲.۸۳۵	۶.۶۳۱.۷۶۱	۳۸/۱
فصل اداره امور عمومی	۸۶۵.۱۱۰	۳۴۲.۲۹۹	۱۹۰.۳۱۸	۱.۰۵۵.۴۲۸	۴۲۱.۰۱۹	۱.۶۲۸.۴۲۸	۶۴/۸
فصل توسعه و خدمات شهری، روستایی و عشایری	۵۳۹.۲۵۱	۸۴۰.۱۰۵	۴۶۷.۰۹۸	۱.۰۰۶.۳۴۹	۷۹۱.۴۸۱	۲.۱۷۰.۸۳۷	۴۶/۴
فصل کشاورزی و منابع طبیعی	۵۶۸.۰۰۸	۶۸۲.۵۸۹	۳۷۹.۵۱۹	۹۴۷.۵۲۸	۲.۳۴۳.۶۱۳	۳.۵۹۴.۲۱۰	۲۶/۴
فصل فرهنگ و هنر	۷۲۹.۳۶۰	۲۹۸.۵۹۳	۱۶۶.۰۱۸	۸۹۵.۳۷۷	۳۱۲.۱۰۰	۱.۳۴۰.۰۵۳	۶۶/۸
فصل ورزش و تفریحات	۵۲۲.۱۷۹	۴۲۵.۷۳۷	۲۳۶.۷۱۰	۷۵۸.۸۸۸	۱۷۹.۷۷۰	۱.۱۲۷.۶۸۶	۶۷/۳
فصل آموزش و پرورش عمومی	۳۱۶.۵۹۷	۴۹۳.۱۲۲	۲۷۴.۱۷۶	۵۹۰.۷۷۳	۳۴۳.۲۱۰	۱.۱۵۲.۹۲۹	۵۱/۲
فصل صنعت و معدن	۲۸۰.۷۸۷	۲۴۸.۴۱۶	۱۳۸.۱۱۹	۴۱۸.۹۰۷	۴۰۰.۰۰۰	۹۲۹.۲۰۳	۴۵/۱
فصل دین و مذهب	۲۱۷.۴۰۸	۱۹۹.۰۱۹	۱۱۰.۶۵۵	۳۲۸.۰۶۳	۳۲.۵۵۰	۴۴۸.۹۷۷	۷۳/۱
فصل آموزش فنی و حرفه‌ای و مهارت‌آموزی	۲۶۹.۷۲۰	۸۳.۰۴۴	۴۶.۱۷۲	۳۱۵.۸۹۳	۵۲.۳۷۰	۴۰۵.۱۳۴	۷۸/۰
فصل آموزش عالی	۲۲۰.۰۴۰	۱۱۶.۱۹۰	۶۴.۶۰۲	۲۸۴.۶۴۲	۲۰.۰۰۰	۳۳۸.۲۳۰	۸۴/۲
فصل انرژی	۱۲۱.۵۳۶	۲۱۴.۴۴۰	۱۱۹.۲۲۹	۲۴۰.۷۶۴	۱۵۰.۵۰۰	۴۸۶.۴۷۶	۴۹/۵
فصل پژوهش‌های توسعه‌ای	۹۷.۰۵۱	۶۸.۶۶۴	۳۸.۱۷۷	۱۳۵.۲۲۸	۲۰.۰۰۰	۱۸۵.۷۱۵	۷۲/۸
فصل دفاع	۱۰۴.۶۷۹	۳۳.۳۳۲	۱۸.۵۳۳	۱۲۳.۲۱۲	۰	۱۳۸.۰۱۱	۸۹/۳
فصل حمایتی	۹۸.۹۶۴	۲۱.۷۴۵	۱۲.۰۹۰	۱۱۱.۰۵۴	۴.۱۰۰	۱۲۴.۸۰۹	۸۹/۰
فصل اداره امور قضایی	۸۶.۴۱۶	۴۰.۶۵۰	۲۲.۶۰۱	۱۰۹.۰۱۷	۴۰.۰۰۰	۱۳۱.۰۶۶	۸۳/۲
فصل میراث فرهنگی	۶۲.۴۳۹	۷۳.۹۴۰	۴۱.۱۱۱	۱۰۳.۵۵۰	۱۵۲.۰۰۰	۲۸۸.۳۷۹	۳۵/۹
فصل بهداشت	۳۶.۹۰۱	۷۱.۰۷۹	۳۹.۵۲۰	۷۶.۴۲۱	۵۱.۱۱۲	۱۵۹.۰۹۲	۴۸/۰
فصل گردشگری	۲۲.۸۶۵	۶۹.۸۵۰	۳۸.۸۳۷	۶۱.۷۰۲	۳۹.۵۰۰	۱۳۲.۲۱۵	۴۶/۷
فصل حفظ نظم و امنیت عمومی	۲۰.۲۴۴	۶۰.۶۴۰	۳۳.۷۱۶	۵۳.۹۶۰	۰	۸۰.۸۸۴	۶۶/۷
فصل حفاظت از گونه‌های زیستی	۲۶.۰۰۷	۴۱.۴۵۰	۲۳.۰۴۶	۴۹.۰۵۳	۶۵.۶۵۰	۱۳۳.۱۰۷	۳۶/۹
فصل درمان	۲۴.۸۲۶	۲۱.۵۰۰	۱۱.۹۵۴	۳۶.۷۸۰	۴۰.۰۰۰	۵۰.۳۲۶	۷۳/۱
فصل صنایع دستی	۱۱.۸۳۶	۲۶.۸۶۰	۱۴.۹۳۴	۲۶.۷۷۰	۳۱.۷۰۰	۷۰.۳۹۶	۳۸/۰
فصل امداد و نجات	۱۷.۴۱۵	۵.۹۳۷	۳.۳۰۱	۲۰.۷۱۶	۰	۲۳.۳۵۲	۸۸/۷

عنوان فصل	عملکرد اعتبارات تا سال ۱۳۹۷	مصوب ۱۳۹۸	برآورد عملکرد عملکرد سال ۱۳۹۸*	مجموع اعتبارات اختصاص یافته	برآورد سال‌های بعد	کل اعتبار پروژه	درصد تخصیص اعتبار
فصل رسانه	۱۰.۵۷۳	۶.۷۰۰	۳.۷۲۵	۱۴.۲۹۸	۶.۰۰۰	۲۳.۲۷۳	۶۱/۴
فصل مدیریت پسماند	۰	۱۳.۰۰۰	۷.۲۲۸	۷.۲۲۸	۰	۱۳.۰۰۰	۵۵/۶
فصل تحقیق و توسعه در امور خدمات عمومی	۱.۹۹۰	۶.۳۵۰	۳.۵۳۱	۵.۵۲۱	۰	۸.۳۴۰	۶۶/۲
فصل توانبخشی	۲.۲۳۹	۵.۲۳۰	۲.۹۰۸	۵.۱۴۷	۳.۲۰۰	۱۰.۶۶۹	۴۸/۲
فصل تحقیق و توسعه در امور اقتصادی	۵۰۰	۳.۵۰۰	۱.۹۴۶	۲.۴۴۶	۰	۴.۰۰۰	۶۱/۲
فصل کاهش آلودگی	۷۲۵	۱.۰۰۰	۵۵۶	۱.۲۸۱	۳.۳۰۰	۵.۰۲۵	۲۵/۵
کل استان	۱۳.۸۹۴.۱۵۳	۷.۹۵۴.۲۹۱	۴.۴۲۲.۵۸۶	۱۸.۳۱۶.۷۳۹	۱۴.۷۶۹.۸۴۶	۳۶.۶۱۸.۲۹۰	۵۰/۰

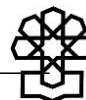
مأخذ: محاسبات تحقیق براساس قوانین بودجه سنواتی کل کشور و مستند طرح‌های تملک دارایی‌های سرمایه‌ای استان‌ها در سال ۱۳۹۸.
* براساس خلاصه گزارش تفریح بودجه سال ۱۳۹۸ کل کشور منتشره توسط دیوان محاسبات کشور، ضریب تخصیص اعتبارات تملک دارایی‌های سرمایه‌ای در سال ۱۳۹۸ معادل ۵۵/۶ درصد بوده است. بنابراین میزان تخصیص اعتبار پروژه‌ها در سال یاد شده براساس این ضریب برآورد شده است.

براساس اطلاعات مندرج در جدول فوق، نسبت تخصیص اعتبار فصل «منابع آب» که به‌تنهایی بیش از ۲۶ درصد کل اعتبارات تخصیص‌یافته به پروژه‌های عمرانی استان خراسان شمالی را به‌خود اختصاص داده، بیش از ۶۳ درصد است و حدود ۴۰ درصد از اعتبارات مورد نیاز پروژه‌های عمرانی فصل یاد شده، تخصیص داده نشده است. در این زمینه وضعیت دو فصل مهم دیگر شامل «حمل‌ونقل» و «آب و فاضلاب» که از منظر سهم از اعتبارات عمرانی تخصیص‌یافته در رتبه‌های دوم و سوم قرار گرفته‌اند، چندان مساعد نبوده و به‌ترتیب با درصد تخصیصی معادل ۴۴/۴ و ۳۸/۱ درصد، بخش کمتری از منابع مورد نیاز خود را جذب کرده‌اند. لذا در صورت تداوم روند فعلی و طولانی‌تر شدن عمر پروژه‌های عمرانی فصول یاد شده، نمی‌توان آینده خوشایندی را برای اتمام به‌موقع و بهینه پروژه‌ها و بهره‌برداری مطلوب از ثمرات آنها در استان، متصور بود.

شایان ذکر است سه فصل «دفاع»، «حمایتی» و «امداد و نجات» که با جذب بیش از ۸۵ درصد اعتبارات مورد نیاز خود، از منظر شاخص نسبت تخصیص اعتبار، از وضعیت مناسبی برخوردارند، فصول چندان با اهمیتی در استان خراسان شمالی محسوب نمی‌شوند و مجموعاً ۱/۸ درصد از کل پروژه‌های استان و ۱/۴ درصد از اعتبارات عمرانی تخصیص‌یافته استان را به‌خود اختصاص داده‌اند.

۳-۱-۲. بررسی طرح‌های تملک دارایی‌های سرمایه‌ای استان خراسان شمالی برحسب برنامه

طرح‌های تملک دارایی‌های سرمایه‌ای استان خراسان شمالی در قالب ۷۵ برنامه مختلف تعریف شده‌اند. در این میان، ۱۲ برنامه که دربرگیرنده ۷۶۷ پروژه عمرانی استان هستند، در مجموع ۷۲/۲ درصد از اعتبارات عمرانی تخصیص‌یافته استان را به‌خود اختصاص داده‌اند. به این ترتیب، ۶۳ برنامه دیگر استان که سهم هر یک از آنها از اعتبارات تخصیص‌یافته، کمتر از ۲ درصد است، علی‌رغم شامل شدن ۹۶۰ پروژه عمرانی (۵۵/۶ درصد پروژه‌های استان)، از کل اعتبارات عمرانی

تخصیص یافته استان، مجموعاً سهمی کمتر از ۲۸ درصد داشته‌اند. در این خصوص، تعداد پروژه‌های تملک دارایی‌های سرمایه‌ای استان خراسان شمالی برحسب برنامه‌های مختلف در نمودار زیر نشان داده شده است:

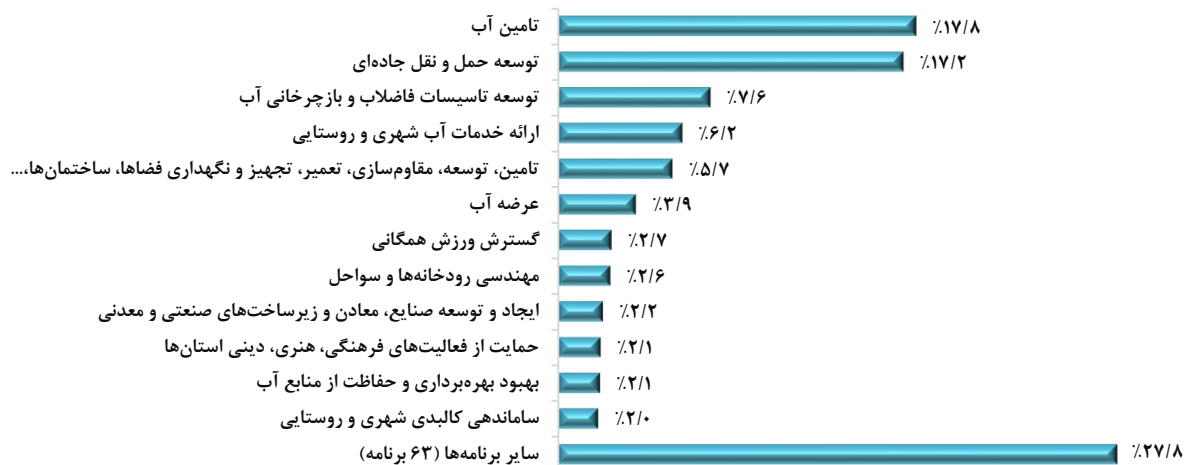
نمودار ۱۱. تعداد پروژه‌های تملک دارایی‌های سرمایه‌ای برحسب برنامه‌های مختلف در استان خراسان شمالی

مأخذ: محاسبات تحقیق براساس قوانین بودجه سنواتی کل کشور و مستند طرح‌های تملک دارایی‌های سرمایه‌ای استان‌ها در سال ۱۳۹۸.

همان‌گونه که در نمودار فوق مشخص است، در استان خراسان شمالی برنامه‌های «ارائه خدمات آب شهری و روستایی»، «ساماندهی کالبدی شهری و روستایی» و «توسعه حمل‌ونقل جاده‌ای» به ترتیب با دربرگرفتن ۱۷۵، ۱۶۵ و ۱۲۰ پروژه از ۱۷۲۷ پروژه عمرانی استان در رتبه‌های نخست قرار گرفته‌اند. همچنین در نمودار زیر، سهم برنامه‌های مختلف از کل اعتبارات تخصیص یافته به پروژه‌های عمرانی استان خراسان شمالی نشان داده شده است. بر این اساس، دو برنامه «تامین آب» و «توسعه حمل‌ونقل جاده‌ای» به ترتیب با سهم‌هایی معادل ۱۷/۸ و ۱۷/۲ درصد، بیشترین میزان اعتبارات عمرانی تخصیص یافته استان را جذب کرده‌اند:

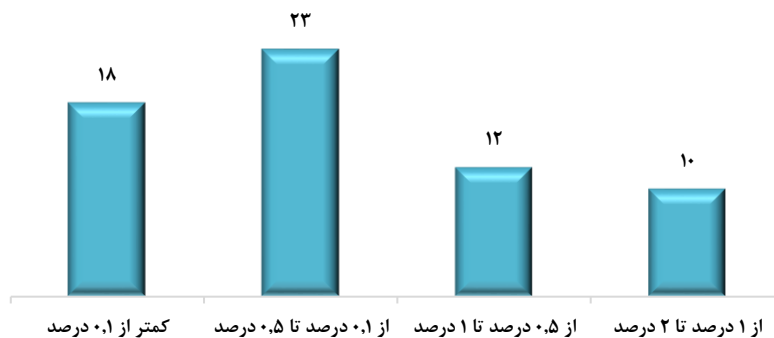
نمودار ۱۲. سهم برنامه‌های مختلف از اعتبارات تخصیص یافته به پروژه‌های تملک دارایی‌های سرمایه‌ای در استان خراسان شمالی

مأخذ: همان.

شایان ذکر است در میان ۶۳ برنامه استان که براساس اطلاعات مندرج در نمودار فوق (طبقه سایر برنامه‌ها)، مجموعاً ۲۷/۸ درصد از اعتبارات تخصیص‌یافته استان سهم داشته‌اند، سهم ۱۸ برنامه بسیار ناچیز و کمتر از ۰/۱ درصد بوده است. ۲۳ برنامه، بین ۰/۱ تا ۰/۵ درصد سهم داشته و ۱۲ برنامه نیز بین ۰/۵ تا ۱ درصد سهم داشته‌اند. سهم ۱۰ برنامه از ۶۳ برنامه یاد شده نیز بین ۱ تا ۲ درصد بوده است:

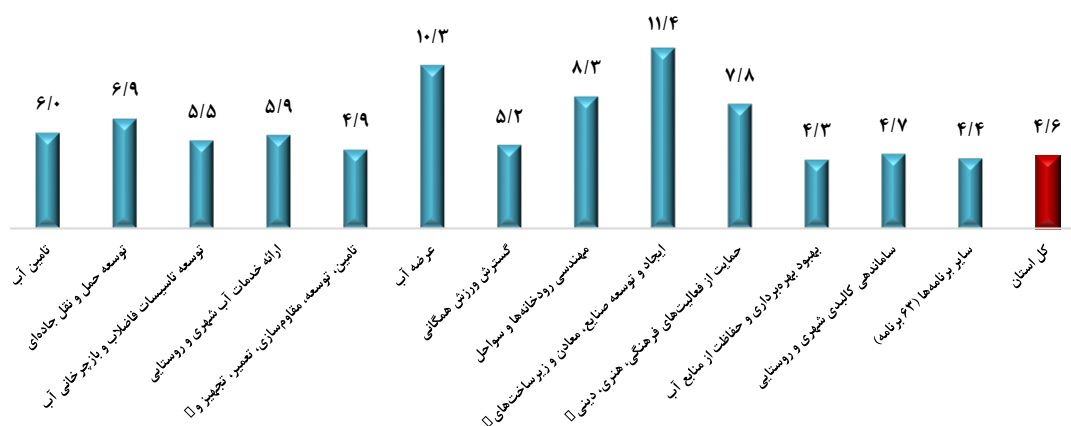
نمودار ۱۳. بررسی وضعیت سهم ۶۳ برنامه کم‌اهمیت استان خراسان شمالی
از کل اعتبارات تخصیص‌یافته استان (تعداد برنامه)

مأخذ: همان.

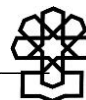
در نمودار زیر، عمر متوسط پروژه‌های عمرانی مربوط به هریک از برنامه‌های مختلف در استان خراسان شمالی در سال ۱۳۹۸ نشان داده شده است:

نمودار ۱۴. عمر متوسط پروژه‌های تملک‌داری‌های سرمایه‌ای استان خراسان شمالی
برحسب برنامه‌های مختلف در سال ۱۳۹۸ (سال)

مأخذ: همان.

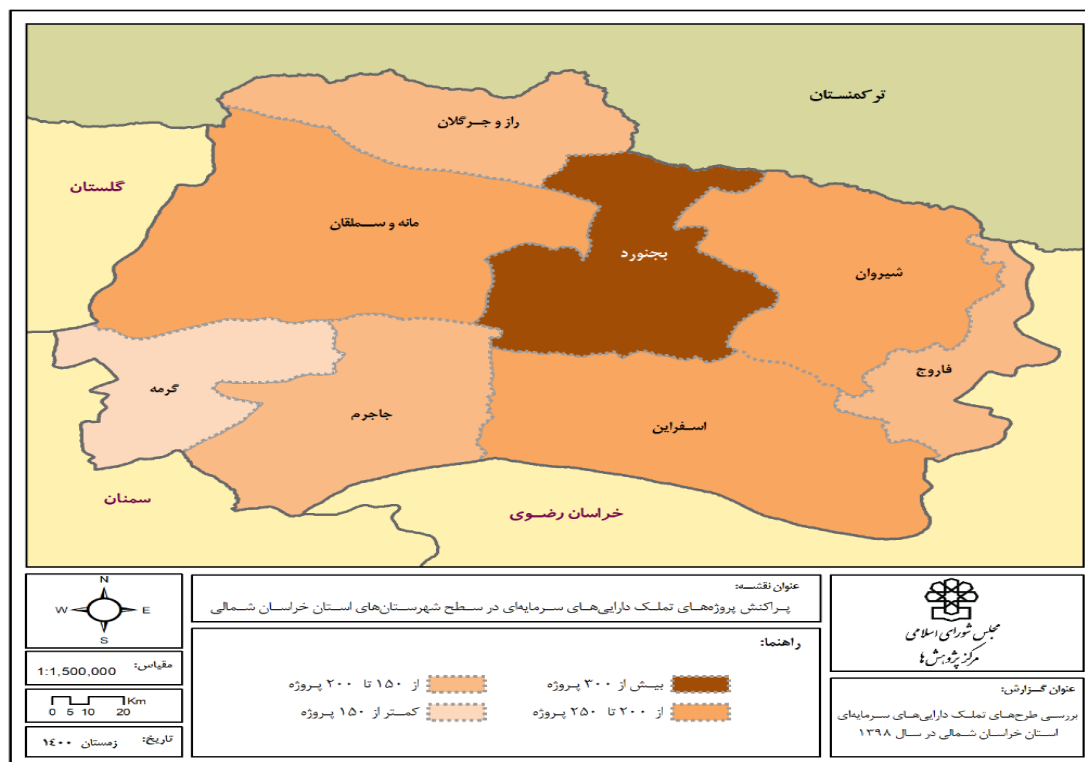
با توجه به اطلاعات ارائه شده در نمودار فوق، ملاحظه می‌شود متوسط طول عمر برنامه‌های «تأمین آب» و «توسعه حمل‌ونقل جاده‌ای» به‌عنوان دو برنامه مهم استان از منظر سهم از اعتبارات تخصیص‌یافته، بیش از متوسط کل استان است. شایان ذکر است پروژه‌های مربوط به برنامه‌های «ایجاد و توسعه صنایع، معادن و زیرساخت‌های صنعتی و معدنی» و «عرضه

آب» با دارا بودن متوسط طول عمری بیش از یک دهه از جمله پروژه‌های عمرانی قدیمی استان محسوب می‌شوند. خلاصه وضعیت تخصیص اعتبار به پروژه‌های عمرانی استان خراسان شمالی برحسب برنامه‌های مختلف، در پیوست گزارش، ارائه شده است. براساس اطلاعات مندرج در جدول پیوست، نسبت تخصیص اعتبار دو برنامه مهم استان شامل «تأمین آب» و «توسعه حمل‌ونقل جاده‌ای» که در مجموع ۳۵ درصد اعتبارات عمرانی تخصیص یافته استان را به خود اختصاص داده‌اند به ترتیب معادل ۸۰ و ۴۴/۵ درصد است، از این رو علی‌رغم وضعیت نسبتاً مطلوب برنامه «تأمین آب» از منظر نسبت تخصیص اعتبار، وضعیت برنامه «توسعه حمل‌ونقل جاده‌ای» چندان مساعد نیست. شایان ذکر است، هشت برنامه «تأمین، توسعه، مقاوم‌سازی، تعمیر، تجهیز و نگهداری فضاها، ساختمان‌ها، اماکن و ماشین‌آلات»، «ارائه خدمات اجتماعی فرهنگی، ورزشی به ایثارگران»، «گسترش و بهسازی کتابخانه‌های عمومی»، «کمک به پایگاه‌ها و حوزه‌های مقاومت»، «ارائه خدمات امداد و نجات به آسیب‌دیدگان حوادث و سوانح»، «اقدامات تأمینی و مدیریت بحران»، «ارائه خدمات فوریت‌های پزشکی پیش‌بیمارستانی» و «حمایت از خانواده و زنان سرپرست خانوار»، با برخورداری از نسبت تخصیص اعتبار بالای ۸۵ درصد، از این منظر در وضعیت بسیار مساعدی قرار دارند؛ لکن این برنامه‌ها در استان خراسان شمالی، برنامه‌های چندان بااهمیتی محسوب نمی‌شوند و در مجموع فقط ۳/۲ درصد از کل اعتبارات عمرانی تخصیص یافته استان سهم داشته‌اند.

۲-۲. بررسی جغرافیایی طرح‌های تملک دارایی‌های سرمایه‌ای خراسان شمالی در سطح شهرستان‌های استان
استان خراسان شمالی دارای هشت شهرستان است و پروژه‌های عمرانی استان، در سطح این شهرستان‌ها، پراکنده شده‌اند. در نقشه زیر، توزیع جغرافیایی پروژه‌های استان در سطح شهرستان‌ها، نشان داده شده است:

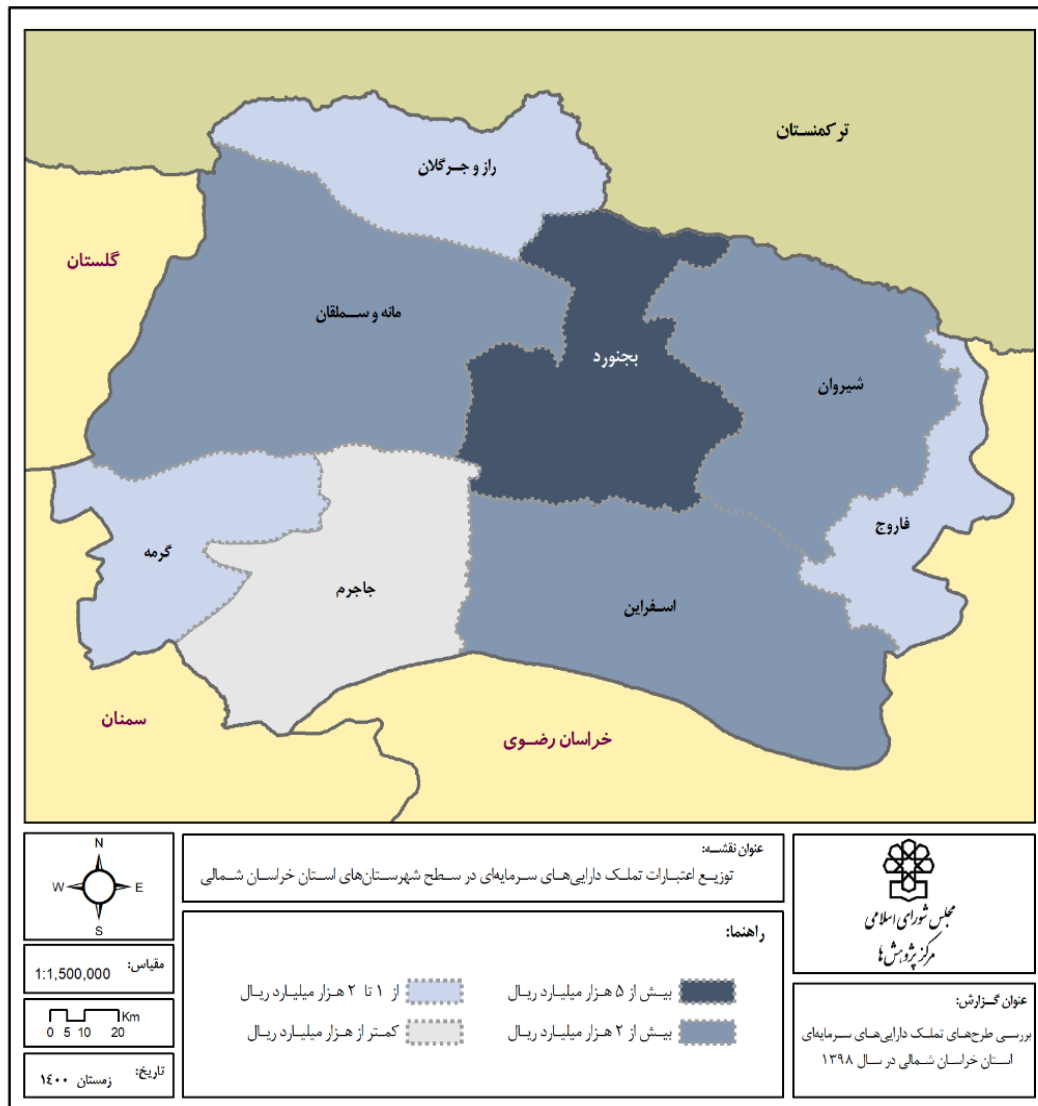
نقشه ۱. پراکنش پروژه‌های تملک دارایی‌های سرمایه‌ای در سطح شهرستان‌های استان خراسان شمالی

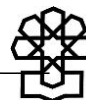
مأخذ: ترسیم شده براساس قوانین بودجه سنواتی کل کشور و مستند طرح‌های تملک دارایی‌های سرمایه‌ای استان‌ها در سال ۱۳۹۸.

شایان ذکر است، از میان ۱۷۲۷ پروژه استان، ۶۴ پروژه به صورت بین شهرستانی هستند که به دلیل اجرای آنها در سطح بیش از یک شهرستان تحت عنوان پروژه‌های «سطح استان» نامیده شده‌اند و در ترسیم نقشه‌های این بخش از مطالعه لحاظ نشده‌اند. به‌رحال، از منظر توزیع جغرافیایی پروژه‌ها، در استان خراسان شمالی، بیشترین تعداد پروژه در شهرستان «بجنورد» تعریف شده و شهرستان‌های «مانه و سملقان»، «اسفراین» و «شیروان» در رتبه‌های بعدی قرار دارند. در نقشه زیر، میزان توزیع اعتبارات تملک دارایی‌های سرمایه‌ای در سطح شهرستان‌های استان نشان داده شده است. به این ترتیب ملاحظه می‌شود شهرستان «بجنورد» با اختلاف نسبتاً زیاد نسبت به سایر شهرستان‌های استان، بخش قابل توجهی از اعتبارات تخصیص‌یافته استان را به‌خود اختصاص داده است. این موضوع در رنگ‌بندی نقشه زیر نیز قابل مشاهده است؛ چراکه اعتبار تخصیص‌داده شده به شهرستان «بجنورد» بیش از ۲/۵ برابر متوسط اعتبار تخصیص‌یافته به گروه دوم شهرستان‌ها (مانه و سملقان، شیروان و اسفراین) است که در طبقه بعدی قرار گرفته‌اند:

نقشه ۲. توزیع اعتبارات تملک دارایی‌های سرمایه‌ای در سطح شهرستان‌های استان خراسان شمالی

مأخذ: همان.

همچنین در جدول زیر، وضعیت پروژه‌های عمرانی استان به تفکیک شهرستان‌ها گزارش شده است. بر این اساس، درصد تخصیص اعتبار پروژه‌ها که به‌نوعی بیانگر میزان پیشرفت فیزیکی آنها نیز است،^۱ در سطح شهرستان‌های استان بین ۳۵ تا ۷۰ درصد است. در این خصوص، پروژه‌های شهرستان «شیروان» با ۳۵/۶ درصد تخصیص اعتبار، کمترین میزان درصد تخصیص اعتبار را در میان شهرستان‌های استان داشته‌اند. از سوی دیگر، شهرستان‌های «گرمه» و «بجنورد» به ترتیب با ۶۷/۹ و ۵۵/۷ درصد، بیشترین درصد تخصیص اعتبار را دارند:

جدول ۶. خلاصه وضعیت پروژه‌های عمرانی استان خراسان شمالی به تفکیک شهرستان‌ها (میلیون ریال/درصد)

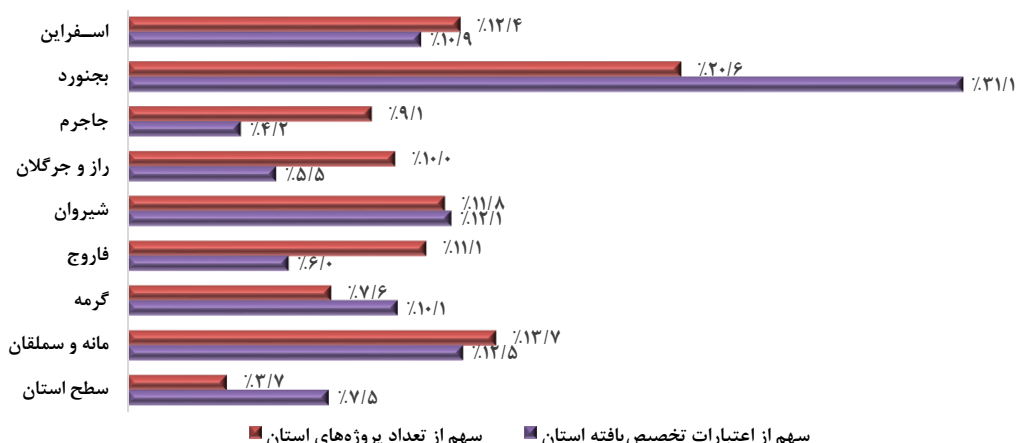
شهرستان	تعداد پروژه	مجموع اعتبارات اختصاص یافته به پروژه‌ها	برآورد اعتبار سال‌های بعد پروژه‌ها	کل اعتبار پروژه‌ها	درصد تخصیص اعتبار پروژه‌ها
اسفراین	۲۱۴	۲۰۰۴۵۰۹	۱۴۵۱۱۳۹	۳۸۹۱۶۴۵	۵۱/۵
بجنورد	۳۵۶	۵۷۰۱۸۱۸	۳۵۵۰۲۶۲	۱۰۲۳۲۸۰۱	۵۵/۷
جاجرم	۱۵۷	۷۷۵۷۲۱	۷۴۲۵۳۹	۱۶۷۴۶۸۰	۴۶/۳
راز و جرگلان	۱۷۲	۱۰۱۵۰۶۰	۹۱۴۴۲۴	۲۱۷۵۸۳۴	۴۶/۷
شیروان	۲۰۴	۲۲۰۹۸۲۹	۳۵۲۳۱۷۴	۶۲۰۹۰۵۴	۳۵/۶
فاروج	۱۹۲	۱۱۰۰۶۰۹	۱۰۵۱۸۰۰	۲۳۹۲۴۰۴	۴۶/۰
گرمه	۱۳۱	۱۸۴۴۶۸۸	۶۲۳۳۶۶	۲۷۱۷۹۵۷	۶۷/۹
مانه و سملقان	۲۳۷	۲۲۸۹۲۴۱	۱۸۸۳۹۰۰	۴۶۲۱۱۲۸	۴۹/۵
سطح استان	۶۴	۱۳۷۵۲۶۵	۱۰۲۹۲۴۲	۲۷۰۲۷۸۷	۵۰/۹
کل استان	۱۷۲۷	۱۸۳۱۶۷۳۹	۱۴۷۶۹۸۴۶	۳۶۶۱۸۲۹۰	۵۰/۰

مأخذ: محاسبات تحقیق براساس قوانین بودجه سنواری کل کشور و مستند طرح‌های تملک دارایی‌های سرمایه‌ای استان‌ها در سال ۱۳۹۸.

به‌منظور تشریح بهتر وضعیت پروژه‌های عمرانی استان خراسان شمالی در سطح شهرستان‌ها، در نمودار زیر سهم هریک از شهرستان‌های استان از تعداد پروژه‌ها و اعتبارات عمرانی تخصیص یافته کل استان نشان داده شده است. به این ترتیب ملاحظه می‌شود شهرستان «بجنورد» با جذب بیش از ۳۱ درصد از اعتبارات عمرانی تخصیص یافته استان خراسان شمالی، از این منظر در رتبه نخست قرار گرفته است. همچنین پروژه‌های شهرستان یاد شده، ۲۰/۶ درصد از کل پروژه‌های استان را تشکیل می‌دهند که این موضوع، پروژه‌های این شهرستان را از منظر سهم از تعداد پروژه‌های استان نیز نسبت به سایر شهرستان‌ها در رتبه نخست قرار داده است. شهرستان «مانه و سملقان» نیز با سهم ۱۲/۵ درصدی از اعتبارات تخصیص یافته و سهم ۱۳/۷ درصدی از کل پروژه‌ها، در رتبه دوم قرار دارد. شایان ذکر است شهرستان‌های «جاجرم»، «راز و جرگلان» و «فاروج» در حالی که هریک حدود ۱۰ درصد از کل پروژه‌های استان را دارا هستند، سهم آنها از اعتبارات تخصیص یافته به مراتب کمتر بوده و به ترتیب ۴/۲، ۵/۵ و ۶ درصد از اعتبارات را به خود اختصاص داده‌اند:

۱. گفتنی است ارائه گزارش پیشرفت فیزیکی پروژه‌های عمرانی توسط سازمان برنامه و بودجه کشور از سال ۱۳۹۲ متوقف شده است.

نمودار ۱۵. سهم شهرستان‌های استان خراسان شمالی از تعداد پروژه‌ها و اعتبارات تخصیص یافته استان

مأخذ: محاسبات تحقیق براساس قوانین بودجه سنواتی کل کشور و مستند طرح‌های تملک دارایی‌های سرمایه‌ای استان‌ها در سال ۱۳۹۸.

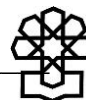
در جدول زیر، وضعیت درصد تخصیص اعتبار پروژه‌های عمرانی شهرستان‌های استان خراسان شمالی، نشان داده شده است. همان‌گونه که در جدول مشخص است، از ۲۶۵ پروژه عمرانی استان که نسبت تخصیص اعتبار آنها، بیش از ۸۰ درصد بوده، سهم پروژه‌های شهرستان‌های «بجنورد»، «مانه و سملقان» و «شیروان»، بیش از سایر شهرستان‌ها است. همچنین وضعیت تخصیص اعتبار ۲۶۷ پروژه استان، بین ۶۰ تا ۸۰ درصد است که از این میان، شهرستان‌های «بجنورد»، «اسفراین»، «فاروج» و «مانه و سملقان»، بیشترین سهم را دارا هستند. شایان ذکر است، بازه تخصیص اعتبار «کمتر از ۲۰ درصد» که ۴۰۸ پروژه استان در این وضعیت قرار دارند، بیشترین فراوانی را به خود اختصاص داده است. شهرستان‌های «مانه و سملقان»، «بجنورد» و «شیروان»، بیشترین پروژه‌های این گروه را دارا هستند:

جدول ۷. تعداد پروژه‌های تملک دارایی‌های سرمایه‌ای

شهرستان‌های استان خراسان شمالی برحسب درصد تخصیص اعتبار پروژه‌ها

شهرستان	تعداد پروژه	درصد تخصیص اعتبار پروژه‌ها			
		کمتر از ۲۰ درصد	بین ۲۰ تا ۴۰ درصد	بین ۴۰ تا ۶۰ درصد	کمتر از ۲۰ درصد و بیشتر
اسفراین	۲۱۴	۵۱	۴۵	۶۰	۲۶
بجنورد	۳۵۶	۶۱	۷۰	۹۱	۷۳
جاجرم	۱۵۷	۴۵	۴۲	۳۱	۱۶
راز و جرگلان	۱۷۲	۴۱	۳۸	۴۹	۲۰
شیروان	۲۰۴	۵۴	۵۰	۳۵	۳۶
فاروج	۱۹۲	۵۰	۴۵	۳۶	۲۹
گرمه	۱۳۱	۴۱	۳۵	۲۶	۱۱
مانه و سملقان	۲۳۷	۶۴	۵۰	۵۲	۳۹
سطح استان	۶۴	۱	۹	۲۳	۱۵
کل استان	۱.۷۲۷	۴۰۸	۳۸۴	۴۰۳	۲۶۵

مأخذ: محاسبات تحقیق براساس قوانین بودجه سنواتی کل کشور و مستند طرح‌های تملک دارایی‌های سرمایه‌ای استان‌ها در سال ۱۳۹۸.

در جدول زیر، وضعیت عمر پروژه‌های عمرانی شهرستان‌های استان، مورد بررسی قرار گرفته است. براساس اطلاعات مندرج در این جدول، بیشترین تعداد پروژه‌های با عمر کمتر از پنج سال، مربوط به شهرستان‌های «بجنورد»، «مانه و سملقان» و «اسفراین» است. همچنین چهار پروژه قدیمی استان با عمر بیشتر از ۲۰ سال، مربوط به سه شهرستان «بجنورد»، «شیروان» و «مانه و سملقان» و همچنین پروژه‌های «سطح استان» هستند:

جدول ۸. تعداد پروژه‌های تملک دارایی‌های سرمایه‌ای شهرستان‌های استان خراسان شمالی برحسب عمر پروژه

شهرستان	تعداد پروژه	عمر پروژه‌ها در سال ۱۳۹۸			
		کمتر از ۵ سال	بین ۵ تا ۱۰ سال	بین ۱۰ تا ۱۵ سال	بین ۱۵ تا ۲۰ سال و بیشتر
اسفراین	۲۱۴	۱۵۷	۳۱	۱۶	۱۰
بجنورد	۳۵۶	۲۲۰	۷۴	۵۰	۱۱
جاجرم	۱۵۷	۱۲۰	۲۰	۱۲	۵
راز و جرگلان	۱۷۲	۱۴۰	۲۴	۵	۳
شیروان	۲۰۴	۱۳۸	۳۷	۲۳	۵
فاروج	۱۹۲	۱۱۹	۳۹	۲۳	۱۱
گرمه	۱۳۱	۱۰۲	۱۴	۱۴	۱
مانه و سملقان	۲۳۷	۱۵۸	۳۹	۳۰	۹
سطح استان	۶۴	۴۲	۱۸	۱	۲
کل استان	۱.۷۲۷	۱.۱۹۶	۲۹۶	۱۷۴	۵۷

مأخذ: همان.

۳-۲. ارزیابی طول عمر و درصد تخصیص اعتبار پروژه‌های تملک دارایی‌های سرمایه‌ای استان خراسان شمالی^۱

یکی از معضلات پروژه‌های تملک دارایی‌های سرمایه‌ای در کشور، طولانی شدن عمر پروژه‌ها و عدم حصول نتایج مورد انتظار از طرح‌های عمرانی در یک بازه زمانی منطقی، علی‌رغم صرف منابع قابل توجه است. مدت زمان طولانی اجرای برخی طرح‌های عمرانی، علاوه بر هدردهی منابع سرمایه‌ای کشور، آثاری بر میزان برنامه‌پذیری فرایند توسعه اقتصادی کشور برجای خواهد گذاشت. به عبارت دیگر، طولانی شدن عمر پروژه‌های عمرانی یک استان به این معناست که بخشی از برنامه‌های عمران و توسعه استان بر موضوعاتی متمرکز است که سال‌ها پیش برنامه‌ریزی شده‌اند. بنابراین نوعی وابستگی به مسیر طی شده در تخصیص منابع مالی مشاهده می‌شود و بخش قابل ملاحظه‌ای از منابع عمرانی استان، بدون توجه به اصول و مبانی آمایش سرزمین و نیازها و مقتضیات روز استان، صرف پروژه‌هایی می‌شود که گاه بیش از یک دهه پیش برنامه‌ریزی و آغاز شده‌اند.

از این‌رو، در بررسی و تحلیل طرح‌های تملک دارایی‌های سرمایه‌ای هر استان، ارزیابی عمر طرح‌ها متناسب با درصد تخصیص اعتبار مورد نیاز طرح، به منظور ایجاد «مبنای مناسبی برای تصمیم‌گیری» در خصوص طرح‌های یاد شده حائز اهمیت است. لذا در این بخش از مطالعه، پروژه‌های تملک دارایی‌های سرمایه‌ای استان خراسان شمالی در قالب یک تحلیل دوبعدی مبتنی بر طول عمر و درصد تخصیص اعتبار، مورد تجزیه و تحلیل قرار می‌گیرند. نتایج این ارزیابی می‌تواند

۱. اگرچه بخشی از پروژه‌های مورد بررسی در طبقه طرح‌های مستمر قرار می‌گیرند، اما به نظر می‌رسد مستمر بودن طرح‌ها از ضرورت نظارت بر نحوه تخصیص منابع نخواهد کاست. بنابراین در این قسمت از مطالعه همه پروژه‌ها اعم از مستمر و غیرمستمر مورد توجه و واکاوی قرار گرفته است. بدیهی است همه تحلیل‌های ارائه شده در خصوص عمر پروژه از منظر بودجه است و با طول عمر سازه‌های عمرانی ارتباطی ندارد.

حائز نکات بااهمیتی در خصوص اولویت‌بندی طرح‌های عمرانی استان و تصمیم‌گیری در خصوص آینده آنها باشد. در این راستا، با ارزیابی دوبعدی پروژه‌های عمرانی استان خراسان شمالی، می‌توان این پروژه‌ها را در پنج طبقه کلی جای داد که تصمیم‌گیری و نحوه عمل در خصوص پروژه‌های هر طبقه می‌تواند متفاوت باشد. پنج طبقه یاد شده به‌ترتیب اولویت برای تصمیم‌گیری و اقدام بر مبنای تحلیل طول عمر - درصد تخصیص، به شرح زیر است:

• **پروژه‌های با طول عمر زیاد (بیش از ۱۵ سال) و تخصیص اعتبار اندک (کمتر از ۴۰ درصد)**

این پروژه‌ها بیشترین اثر مخرب را بر فرایند برنامه‌ریزی توسعه دارند، زیرا مدت زمان طولانی از آغاز اجرای آنها گذشته است و با توجه به پیشرفت اندک، نمی‌توان چشم‌انداز کوتاه‌مدتی برای اتمام آنها متصور بود. از این‌رو پروژه‌های یاد شده در اولویت تصمیم‌گیری و تعیین تکلیف قرار دارند. در این راستا ضروری است ضمن نظارت و بررسی دقیق این گروه از پروژه‌ها و آسیب‌شناسی علل تأخیر، در خصوص توقف، اصلاح یا اتمام پروژه تصمیم‌گیری شود.

• **پروژه‌های با طول عمر متوسط و بیشتر (بیش از ۱۰ سال) و تخصیص اعتبار زیاد (بیش از ۸۰ درصد)**

پروژه‌های با طول عمر متوسط و بیشتر و تخصیص اعتبار بالا نیز با توجه به مدت طولانی فرایند اجرایی آنها در اولویت بعدی قرار دارند. در خصوص این پروژه‌ها به دلیل تخصیص بخش قابل توجهی از اعتبار مورد نیاز پروژه، گزینه توقف چندان مطرح نیست. از این‌رو پیشنهاد می‌شود پس از نظارت و بررسی دقیق پروژه و آسیب‌شناسی علل تأخیر، در خصوص اتمام یا اصلاح پروژه در بازه زمانی بسیار کوتاه تصمیم فوری اتخاذ شود.

• **پروژه‌های با طول عمر اندک (کمتر از ۱۰ سال) و تخصیص اعتبار زیاد (بیش از ۸۰ درصد)**

این گروه از پروژه‌ها در ظاهر از وضعیت مناسبی نسبت به سایر گروه‌ها برخوردارند، زیرا در یک بازه زمانی اندک، بخش قابل توجهی از اعتبار مورد نیاز آنها تخصیص داده شده است. بنابراین مهم‌ترین اقدام در خصوص این گروه، تخصیص اعتبار باقیمانده و اتمام پروژه است.

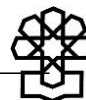
• **پروژه‌های با طول عمر متوسط (۱۰ تا ۱۵ سال) و تخصیص اعتبار اندک (کمتر از ۴۰ درصد) یا طول عمر**

متوسط و بیشتر (بیش از ۱۰ سال) و تخصیص اعتبار متوسط (۴۰ تا ۸۰ درصد)

این گروه از پروژه‌ها، شرایط بینابینی نسبت به دو گروه نخست دارند، اما با توجه به شرایط متعادل‌تر آنها از منظر عمر و درصد تخصیص، در اولویت چهارم قرار گرفته‌اند. لذا نظارت و بررسی دقیق پروژه‌ها، آسیب‌شناسی علل تأخیر برای پروژه‌های قدیمی‌تر و تصمیم‌گیری در خصوص توقف، اصلاح یا اتمام پروژه، مهم‌ترین اقدامات مورد نیاز برای آنها محسوب می‌شود.

• **پروژه‌های با طول عمر اندک (کمتر از ۱۰ سال) و تخصیص اعتبار متوسط و کمتر (کمتر از ۸۰ درصد)**

طول عمر این پروژه‌ها به‌گونه‌ای است که هنوز انحراف جدی در خصوص میزان پیشرفت پروژه رخ نداده است؛ اگرچه درصد تخصیص پایین بخشی از پروژه‌های این گروه، می‌تواند در سال‌های آتی نگران‌کننده باشد. لذا پیشنهاد می‌شود

در خصوص پروژه‌های عمرانی گروه پنجم، نظارت جدی با هدف پیشگیری از انحراف فرایند اجرایی صورت پذیرد.^۱ بر این اساس، در نمودار زیر، نحوه طبقه‌بندی پروژه‌های عمرانی استان خراسان شمالی و اقدامات مورد نیاز در خصوص هر طبقه، به تصویر کشیده شده است:

نمودار ۱۶. طبقه‌بندی پروژه‌های تملک دارایی‌های سرمایه‌ای استان خراسان شمالی و اقدامات مورد نیاز هر طبقه

مأخذ: نتایج تحقیق.

با عنایت به مطالب فوق‌الذکر، در جدول زیر طبقه‌بندی پروژه‌های تملک دارایی‌های سرمایه‌ای استان خراسان شمالی در قالب ماتریس عمر - درصد تخصیص اعتبار و تعداد پروژه‌های مربوط به هر طبقه نشان داده شده است:

جدول ۹. ماتریس عمر - درصد تخصیص اعتبار پروژه‌های تملک دارایی‌های سرمایه‌ای استان خراسان شمالی

(تعداد پروژه)

درصد تخصیص اعتبار	عمر پروژه				
	کمتر از ۵ سال	بین ۵ تا ۱۰ سال	بین ۱۰ تا ۱۵ سال	بین ۱۵ تا ۲۰ سال	۲۰ سال و بیشتر
کمتر از ۲۰ درصد	۳۹۱	۱۳	۴	۰	۰
بین ۲۰ تا ۴۰ درصد	۳۲۰	۴۰	۱۸	۶	۰
بین ۴۰ تا ۶۰ درصد	۳۱۷	۴۷	۲۹	۱۰	۰
بین ۶۰ تا ۸۰ درصد	۱۱۳	۹۹	۳۸	۱۶	۱
۸۰ درصد و بیشتر	۵۵	۹۷	۸۵	۲۵	۳

مأخذ: محاسبات تحقیق براساس قوانین بودجه سنواری کل کشور و مستند طرح‌های تملک دارایی‌های سرمایه‌ای استان‌ها در سال ۱۳۹۸.

با توجه به اطلاعات مندرج در جدول فوق، ملاحظه می‌شود ۶ پروژه عمرانی استان خراسان شمالی در گروه پروژه‌های «عمر بالا و تخصیص اندک» قرار دارند که تعیین تکلیف آنها باید در اولویت نخست تصمیم‌گیران و سیاستگذاران استان قرار گیرد. پروژه‌های یاد شده به شرح جدول زیر است:

۱. اولویت‌بندی و اقدامات پیشنهادی در این دسته‌بندی، صرفاً بر مبنای دو شاخص عمر و درصد تخصیص اعتبار پروژه صورت پذیرفته تا تصویری کلی از وضعیت پروژه‌های استان و اقدامات احتمالی مورد نیاز به دست آید. بدیهی است تصمیم‌گیری نهایی در خصوص سرانجام پروژه‌های یادشده، منوط به بررسی دقیق آنها و مشاوره با دست‌اندرکاران هر پروژه و متخصصان امر است.

جدول ۱۰. پروژه‌های تملک دارایی‌های سرمایه‌ای استان خراسان شمالی با عمر بالا و تخصیص اندک

عنوان فصل	عنوان پروژه	درصد تخصیص اعتبار	عمر پروژه در سال ۱۳۹۸	اعتبارات اختصاص یافته	کل اعتبار پروژه	شهرستان
فصل منابع آب	آبرسانی جاجرم	۳۰/۷	۱۷	۲۵.۳۷۸	۸۲.۶۸۷	جاجرم
فصل حمل و نقل	تکمیل راه بهار علیا - استخری	۲۶/۴	۱۵	۱۷.۰۰۸	۶۴.۵۰۰	فروج
فصل حمل و نقل	احداث راه روستایی کلاین، سلولی و شاه اجاقی	۲۸/۴	۱۵	۱۰.۹۷۱	۳۸.۶۳۵	بجنورد
فصل صنعت و معدن	تکمیل شهرک صنعتی اسفراین	۳۲/۷	۱۵	۱۴۱.۵۶۶	۴۳۳.۳۶۶	اسفراین
فصل منابع آب	تکمیل و تجهیز شبکه‌های اندازه‌گیری آب‌های سطحی و زیرزمینی	۳۱/۴	۱۵	۴۳.۴۲۶	۱۳۸.۳۵۹	سطح استان
فصل منابع آب	مطالعه و اجرای پروژه تعادل بخشی منابع آب زیرزمینی استان	۲۴/۴	۱۵	۲۱۶.۰۲۷	۸۸۶.۵۲۷	سطح استان

مأخذ: همان.

همچنین در جدول زیر، شمایی کلی در خصوص وضعیت پروژه‌های تملک دارایی‌های سرمایه‌ای استان خراسان شمالی بر مبنای اولویت‌بندی صورت گرفته در قالب ماتریس عمر - تخصیص ارائه شده است:

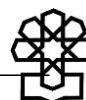
جدول ۱۱. وضعیت کلی پروژه‌های تملک دارایی‌های سرمایه‌ای استان خراسان شمالی

بر مبنای اولویت‌بندی ماتریس عمر - تخصیص (میلیون ریال / درصد)

اولویت بر حسب ماتریس عمر - تخصیص	تعداد پروژه‌ها	مجموع اعتبارات اختصاص یافته به پروژه‌ها	کل اعتبار پروژه‌ها	برآورد اعتبار باقیمانده	درصد تخصیص اعتبار پروژه‌ها
اولویت ۱	۶	۴۵۴.۳۷۶	۱.۶۴۴.۰۷۴	۱.۱۸۹.۶۹۸	۲۸
اولویت ۲	۱۱۳	۴.۸۷۱.۱۱۳	۵.۳۶۶.۰۹۴	۴۹۴.۹۸۱	۹۱
اولویت ۳	۱۵۲	۲.۵۱۳.۶۸۷	۲.۷۸۱.۱۸۲	۲۶۷.۴۹۵	۹۰
اولویت ۴	۱۱۶	۴.۱۹۵.۶۸۷	۸.۱۸۱.۸۰۳	۳.۹۸۶.۱۱۶	۵۱
اولویت ۵	۱.۳۴۰	۶.۲۸۱.۸۷۵	۱۸.۶۴۵.۱۳۷	۱۲.۳۶۳.۲۶۱	۳۴

مأخذ: همان.

بر اساس اطلاعات مندرج در جدول فوق، برای ۶ پروژه مربوط به اولویت ۱، در مجموع ۱۶۴/۵ میلیارد تومان اعتبار در نظر گرفته شده است که علی‌رغم عمر نسبتاً بالای پروژه‌های این گروه، صرفاً ۲۸ درصد اعتبار پیش‌بینی شده (حدوداً ۴۵/۵ میلیارد تومان)، تخصیص اعتبار صورت پذیرفته است. پروژه‌های اولویت ۲ و ۳ به ترتیب با درصد تخصیص ۹۱ و ۹۰ درصد، محتمل‌ترین پروژه‌ها برای اتمام فوری‌اند که اعتبار باقیمانده آنها مجموعاً ۷۶/۲ میلیارد تومان برآورد شده است. از سوی دیگر، پروژه‌های اولویت ۴ و ۵ که در مجموع بیش از ۷۳ درصد کل اعتبار پیش‌بینی شده برای پروژه‌های عمرانی استان را در برمی‌گیرند از منظر تخصیص اعتبار شرایط چندان مطلوبی نداشته و به ترتیب ۵۱ و ۳۴ درصد تخصیص اعتبار داشته‌اند.

۲-۴. ارزیابی اندازه پروژه‌های تملک دارایی‌های سرمایه‌ای استان خراسان شمالی برحسب اعتبار پروژه به‌منظور ارزیابی اندازه پروژه‌های تملک دارایی‌های سرمایه‌ای استان خراسان شمالی، پس از بررسی کل اعتبار پیش‌بینی شده برای هریک از پروژه‌های یاد شده و با توجه به بازه گسترده اعتبار پروژه‌ها که از ۱۰ میلیون تومان تا بیش از ۱۷۲ میلیارد تومان متغیر است، نسبت به طبقه‌بندی آنها در قالب پنج دسته به شرح زیر، اقدام شده است:

– پروژه‌های بسیار کوچک: کمتر از ۱۰۰ میلیون تومان اعتبار

– پروژه‌های کوچک: بین ۱۰۰ میلیون تا ۱ میلیارد تومان اعتبار

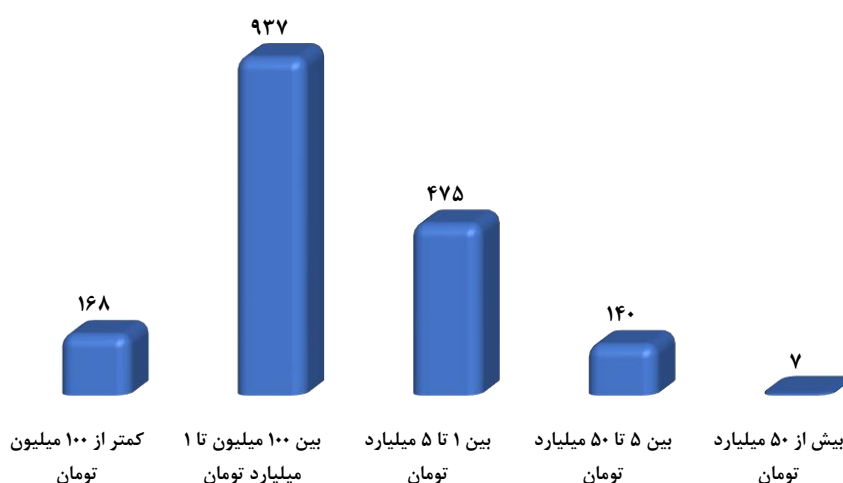
– پروژه‌های متوسط: بین ۱ تا ۵ میلیارد تومان اعتبار

– پروژه‌های بزرگ: بین ۵ تا ۵۰ میلیارد تومان اعتبار

– پروژه‌های بسیار بزرگ: بیش از ۵۰ میلیارد تومان اعتبار

بر این اساس در نمودار زیر، تعداد پروژه‌های تملک دارایی‌های سرمایه‌ای استان خراسان شمالی برحسب اندازه پروژه‌ها (اعتبار پیش‌بینی شده برای پروژه) ارائه شده است:

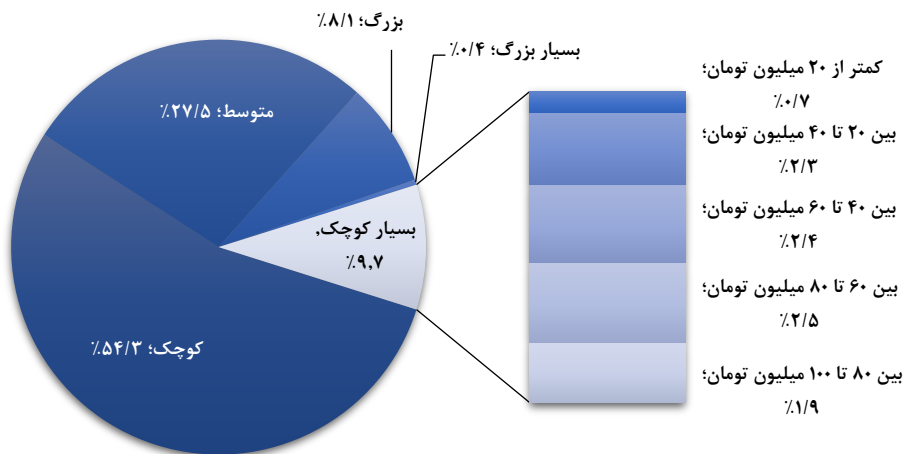
نمودار ۱۷. تعداد پروژه‌های تملک دارایی‌های سرمایه‌ای استان خراسان شمالی برحسب اندازه پروژه

مأخذ: محاسبات تحقیق براساس قوانین بودجه سنواتی کل کشور و مستند طرح‌های تملک دارایی‌های سرمایه‌ای استان‌ها در سال ۱۳۹۸.

همچنین در نمودار زیر، توزیع پروژه‌های عمرانی استان خراسان شمالی برحسب اندازه پروژه‌ها به تصویر کشیده شده است:

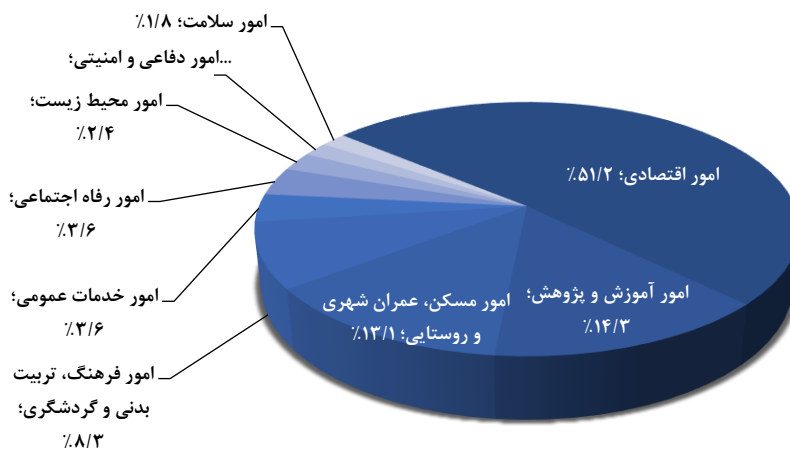
نمودار ۱۸. توزیع پروژه‌های تملک دارایی‌های سرمایه‌ای استان خراسان شمالی برحسب اندازه پروژه‌ها

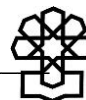
مأخذ: همان.

به این ترتیب ملاحظه می‌شود پروژه‌های کوچک (بین ۱۰۰ میلیون تا ۱ میلیارد تومان اعتبار)، با اختصاص ۵۴/۳ درصد از کل پروژه‌های عمرانی استان خراسان شمالی، از بیشترین فراوانی برخوردارند. همچنین پروژه‌های متوسط (۱ تا ۵ میلیارد تومان اعتبار) و بسیار کوچک (کمتر از ۱۰۰ میلیون تومان اعتبار) به ترتیب با ۴۷/۵ درصد و ۹/۷ درصد سهم) و ۱۶۸ پروژه (۹/۷ درصد سهم) در رتبه‌های بعدی قرار گرفته‌اند. شایان ذکر است، اندازه ۱۴۰ پروژه استان خراسان شمالی (۸/۱ درصد کل پروژه‌های استان)، بزرگ و اعتبار پیش‌بینی شده برای آنها، بین ۵ تا ۵۰ میلیارد تومان است و همچنین هفت پروژه در اندازه بسیار بزرگ برنامه‌ریزی شده‌اند و برای آنها بیش از ۵۰ میلیارد تومان اعتبار در نظر گرفته شده است. در نمودار زیر، سهم امور مختلف از پروژه‌های بسیار کوچک نشان داده شده است:

نمودار ۱۹. توزیع پروژه‌های بسیار کوچک (کمتر از ۱۰۰ میلیون تومان اعتبار) برحسب امور

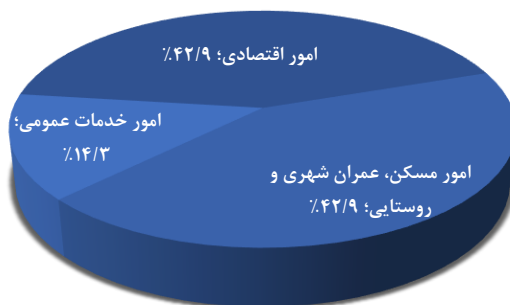

مأخذ: همان.

همان‌گونه که در نمودار مشخص است، بیشترین سهم از پروژه‌های عمرانی بسیار کوچک در استان خراسان شمالی مربوط به «امور اقتصادی» است. همچنین «امور آموزش و پژوهش»، «امور مسکن، عمران شهری و روستایی» و «امور فرهنگ، تربیت‌بدنی و گردشگری» در رتبه‌های بعدی قرار گرفته‌اند. در نمودار زیر نیز، سهم امور مختلف از هفت پروژه عمرانی بسیار بزرگ استان (بیش از ۵۰ میلیارد تومان اعتبار)، نشان داده شده است:

نمودار ۲۰. توزیع پروژه‌های بسیار بزرگ (بیش از ۵۰ میلیارد تومان اعتبار) برحسب امور

مأخذ: همان.

نمودار فوق نشان می‌دهد بیشترین سهم از پروژه‌های بسیار بزرگ به «امور اقتصادی» و «امور مسکن، عمران شهری و روستایی» اختصاص یافته است. «امور خدمات عمومی» نیز در رتبه‌های بعدی قرار دارد. در جدول زیر، وضعیت پروژه‌های عمرانی استان خراسان شمالی به‌صورت هم‌زمان برحسب اندازه پروژه و اولویت‌بندی ماتریس عمر - تخصیص، مورد بررسی قرار گرفته است:

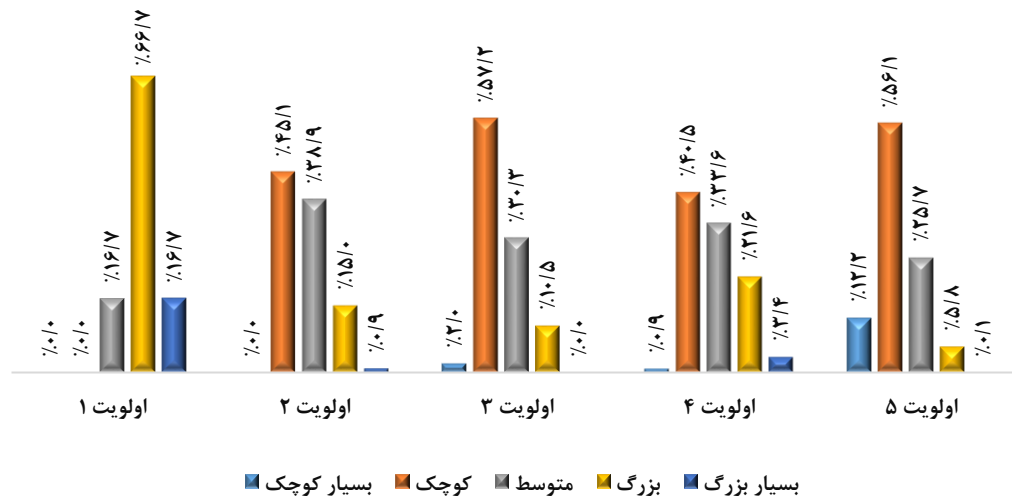
جدول ۱۲. تعداد پروژه‌های تملک‌داری‌های سرمایه‌ای استان خراسان شمالی برحسب اندازه و اولویت

اندازه پروژه	اولویت پروژه					
	اولویت ۱	اولویت ۲	اولویت ۳	اولویت ۴	اولویت ۵	جمع
بسیار کوچک	۰	۰	۳	۱	۱۶۴	۱۶۸
کوچک	۰	۵۱	۸۷	۴۷	۷۵۲	۹۳۷
متوسط	۱	۴۴	۴۶	۳۹	۳۴۵	۴۷۵
بزرگ	۴	۱۷	۱۶	۲۵	۷۸	۱۴۰
بسیار بزرگ	۱	۱	۰	۴	۱	۷
جمع	۶	۱۱۳	۱۵۲	۱۱۶	۱.۳۴۰	۱.۷۲۷

مأخذ: محاسبات تحقیق براساس قوانین بودجه سنواتی کل کشور و مستند طرح‌های تملک‌داری‌های سرمایه‌ای استان‌ها در سال ۱۳۹۸.

با استفاده از اطلاعات مندرج در جدول فوق، در نمودار زیر توزیع پروژه‌های عمرانی استان خراسان شمالی برحسب اندازه پروژه‌ها و اولویت‌بندی ماتریس عمر - تخصیص، نشان داده شده است:

نمودار ۲۱. توزیع پروژه‌های تملک دارایی‌های سرمایه‌ای استان خراسان شمالی برحسب اندازه و اولویت

مأخذ: محاسبات تحقیق براساس قوانین بودجه سنواتی کل کشور و مستند طرح‌های تملک دارایی‌های سرمایه‌ای استان‌ها در سال ۱۳۹۸.

همان‌گونه که ملاحظه می‌شود، چهار پروژه از ۶ پروژه‌ای که به دلیل طول عمر زیاد و درصد تخصیص اندک در اولویت اول تعیین تکلیف قرار گرفته‌اند، از نظر اندازه در زمره پروژه‌های «بزرگ» به‌شمار می‌روند و اعتبار پیش‌بینی شده برای هر یک از آنها بین ۵ تا ۵۰ میلیارد تومان است.

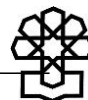
پروژه‌های اولویت دوم که ضمن دارا بودن عمر طولانی از درصد تخصیص بالایی نیز برخوردارند و لذا تصمیم درخصوص اتمام فوری آنها، محتمل‌تر است، عمدتاً در گروه پروژه‌های «کوچک» و «متوسط» قرار دارند. وضعیت فراوانی پروژه‌های اولویت سوم (عمر اندک و تخصیص بالا)، نیز به همین شکل بوده و عمده پروژه‌ها «کوچک» یا «متوسط» هستند.

از سوی دیگر، بیش از ۷۴ درصد از پروژه‌های اولویت ۴ (طول عمر متوسط/زیاد و تخصیص اندک/متوسط) که طی سال‌های آتی، در صورت عدم پیشرفت قابل ملاحظه و افزایش طول عمر، قابلیت انتقال به ناحیه مربوط به پروژه‌های اولویت ۱ را دارا هستند، در زمره پروژه‌های «کوچک» و «متوسط» قرار دارند و اعتبار پیش‌بینی شده برای هر یک از آنها بین ۱۰۰ میلیون تا ۵ میلیارد تومان است. همچنین حدود ۲۲ درصد از پروژه‌های یاد شده (اولویت ۴)، در زمره پروژه‌های بزرگ با اعتبار ۵ تا ۵۰ میلیارد تومان قرار می‌گیرند.

شایان ذکر است ۹۴ درصد از پروژه‌های اولویت پنج (عمر اندک و تخصیص اندک/متوسط) که حدود ۷۸ درصد از کل پروژه‌های عمرانی استان خراسان شمالی را دربرمی‌گیرند و عملیات اجرایی آنها طی یک دهه اخیر آغاز شده، از نظر اندازه در زمره پروژه‌های «بسیار کوچک»، «کوچک» یا «متوسط» قرار گرفته‌اند. از این‌رو سهمی کمتر از ۶ درصد از پروژه‌های یاد شده به پروژه‌های «بزرگ» و «خیلی بزرگ» اختصاص یافته است.

جمع‌بندی و پیشنهادها

در بررسی طرح‌های تملک دارایی‌های سرمایه‌ای استان خراسان شمالی مشخص شد که در سال ۱۳۹۸، تعداد ۱۷۲۷ پروژه عمرانی ذیل ۱۰ امور، ۳۲ فصل، ۷۵ برنامه و ۳۵۶ طرح، در استان یاد شده فعال بوده است. قدیمی‌ترین این پروژه‌ها

از سال ۱۳۶۹ آغاز و مجموع اعتبار پیش‌بینی شده برای پروژه‌های مذکور بالغ بر ۳۶/۶ هزار میلیارد ریال است که در مجموع ۵۰ درصد اعتبارات یاد شده (۱۸/۳ هزار میلیارد ریال)، جهت اجرای این پروژه‌ها، تخصیص داده شده است. متوسط عمر پروژه‌های تملک دارایی‌های سرمایه‌ای استان خراسان شمالی در سال ۱۳۹۸، معادل ۴/۶ سال بوده است.

در بررسی موضوعی پروژه‌های عمرانی استان خراسان شمالی، مشخص شد «امور اقتصادی» با ۳۶/۷ درصد سهم و «امور مسکن، عمران شهری و روستایی» با ۲۷/۶ درصد سهم، بیشترین سهم از تعداد پروژه‌های استان را به خود تخصیص داده‌اند. «امور اقتصادی» از منظر اعتبارات تخصیص‌یافته با اختلاف فاحشی نسبت به سایر امور، در رتبه نخست قرار دارد. در این زمینه سهم «امور اقتصادی» از کل اعتبارات عمرانی تخصیص‌یافته استان، ۵۲/۵ درصد است. همچنین «امور مسکن، عمران شهری و روستایی» با سهم ۱۹/۳ درصدی از اعتبارات تخصیص‌یافته، از این منظر در رتبه دوم قرار گرفته است.

در طبقه‌بندی پروژه‌های عمرانی استان برحسب فصول مختلف، سه فصل «کشاورزی و منابع طبیعی»، «توسعه و خدمات شهری، روستایی و عشایری» و «آب و فاضلاب» به ترتیب با ۲۰/۸، ۱۶/۶ و ۱۱ درصد سهم، بیشترین سهم را از تعداد پروژه‌های استان به خود اختصاص داده‌اند. در این راستا، فصل «کشاورزی و منابع طبیعی» در زمره «امور اقتصادی» قرار دارد و فصل‌های «توسعه و خدمات شهری، روستایی و عشایری» و «آب و فاضلاب»، ذیل «امور مسکن، عمران شهری و روستایی» طبقه‌بندی شده‌اند. از سوی دیگر فصل «منابع آب» با ۲۶/۴ درصد سهم، بیشترین سهم را نسبت به سایر فصول از اعتبارات عمرانی تخصیص‌یافته استان به خود اختصاص داده است. از این منظر، فصول «حمل‌ونقل» و «آب و فاضلاب»، به ترتیب با ۱۷/۳ و ۱۳/۸ درصد سهم، در رتبه‌های دوم و سوم قرار گرفته‌اند. دو فصل «منابع آب» و «حمل‌ونقل»، در قالب «امور اقتصادی» طبقه‌بندی شده‌اند.

همچنین از منظر برنامه‌ای، سه برنامه «ارائه خدمات آب شهری و روستایی (فصل آب و فاضلاب - امور مسکن، عمران شهری و روستایی)»، «سامان‌دهی کالبدی شهری و روستایی (فصل توسعه و خدمات شهری، روستایی و عشایری - امور مسکن، عمران شهری و روستایی)» و «توسعه حمل‌ونقل جاده‌ای (فصل حمل‌ونقل - امور اقتصادی)» بیشترین سهم از تعداد پروژه‌ها و سه برنامه «تأمین آب (فصل منابع آب - امور اقتصادی)»، «توسعه حمل‌ونقل جاده‌ای (فصل حمل‌ونقل - امور اقتصادی)» و «توسعه تأسیسات فاضلاب و بازچرخانی آب (فصل آب و فاضلاب - امور مسکن، عمران شهری و روستایی)»، بیشترین سهم از اعتبارات تخصیص‌یافته را به خود اختصاص داده‌اند. شایان توجه است ۶۳ برنامه عمرانی استان خراسان شمالی، علی‌رغم دربرگرفتن ۹۶۰ پروژه از مجموع ۱۷۲۷ پروژه عمرانی استان (معادل ۵۵/۶ درصد کل پروژه‌ها)، فقط ۲۷/۸ درصد از کل اعتبارات عمرانی تخصیص‌یافته استان، سهم داشته‌اند. در این زمینه، ۴۱ برنامه از ۶۳ برنامه یاد شده، هریک سهمی بسیار اندک و کمتر از ۰/۵ درصد از اعتبارات تخصیص‌یافته استان را جذب کرده‌اند.

نتایج حاصل از بررسی جغرافیایی پروژه‌های عمرانی استان خراسان شمالی در سطح شهرستان‌های استان، حاکی از آن است که شهرستان «بجنورد» به‌عنوان مرکز استان، بیشترین سهم از تعداد پروژه‌ها (۲۰/۶ درصد) و اعتبارات تخصیص‌یافته استان (۳۱/۱ درصد) را به خود اختصاص داده است. شهرستان «مانه و سملقان» نیز ضمن برخورداری از سهم ۱۳/۷ درصدی از تعداد پروژه‌های استان، در حدود ۱۲/۵ درصد از اعتبارات عمرانی تخصیص‌یافته استان را نیز جذب کرده و از این منظر در رتبه دوم قرار گرفته است. شایان ذکر است در میان هشت شهرستان استان، سه شهرستان «جاجرم»، «راز و جرگلان» و «فاروج»، کمترین سهم از اعتبارات عمرانی تخصیص‌یافته استان را دارا هستند.

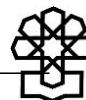
بررسی شاخص درصد تخصیص اعتبار پروژه‌ها در سطح شهرستان‌های استان نیز نشان می‌دهد شهرستان‌های «گرمه» و «بجنورد» به ترتیب با ۶۷/۹ و ۵۵/۷ درصد تخصیص اعتبار، در جایگاه نسبتاً مناسبی قرار دارند و در سوی مقابل پروژه‌های مربوط به شهرستان‌های «شیروان»، «فاروج»، «جاجرم» و «راز و جرگلان»، به ترتیب با جذب ۳۵/۶، ۴۶، ۴۶/۳ و ۴۶/۷ درصد از اعتبار مورد نیاز خود، شرایط نامطلوب‌تری دارند.

پس از بررسی موضوعی و جغرافیایی پروژه‌های تملک دارایی‌های سرمایه‌ای استان خراسان شمالی، مسئله طول عمر و درصد تخصیص اعتبار پروژه‌ها به صورت هم‌زمان مورد ارزیابی قرار گرفته است. این موضوع از آن جهت اهمیت دارد که طولانی شدن عمر پروژه‌ها و عدم حصول دستاورد قابل اتکا علی‌رغم صرف زمان و منابع فراوان، به یکی از معضلات جدی طرح‌های عمرانی کشور مبدل شده است. از این رو ایجاد مبنای مناسبی برای قضاوت و تصمیم‌گیری درخصوص نحوه برخورد با طرح‌های عمرانی استان، ضروری به نظر می‌رسد. به‌ویژه آنکه طولانی شدن اجرای برخی طرح‌های عمرانی، علاوه بر هدردهی منابع سرمایه‌ای کشور، آثاری بر میزان برنامه‌پذیری فرایند توسعه اقتصادی کشور برجای خواهد گذاشت. به عبارت دیگر، طولانی شدن عمر پروژه‌های عمرانی یک استان به این معناست که بخشی از برنامه‌های عمران و توسعه استان بر موضوعاتی متمرکز است که سال‌ها پیش برنامه‌ریزی شده‌اند. بنابراین نوعی وابستگی به مسیر طی شده در تخصیص منابع مالی مشاهده می‌شود و بخش قابل ملاحظه‌ای از منابع عمرانی استان، بدون توجه به اصول و مبانی آمایش سرزمین و نیازها و مقتضیات روز استان، صرف پروژه‌هایی می‌شود که مدت‌ها پیش، برنامه‌ریزی و آغاز شده‌اند. از این رو، پروژه‌های عمرانی استان خراسان شمالی در قالب ماتریسی تحت عنوان عمر - درصد تخصیص مورد ارزیابی قرار گرفته و در پنج گروه، به شرح جدول زیر طبقه‌بندی شده‌اند:

جدول ۱۳. ارزیابی وضعیت پروژه‌های تملک دارایی‌های سرمایه‌ای استان خراسان شمالی براساس ماتریس عمر - درصد تخصیص

اولویت	گروه	تعداد پروژه	پیشنهاد نحوه برخورد	توضیحات
۱	طول عمر زیاد (بیش از ۱۵ سال) و تخصیص اعتبار اندک (کمتر از ۴۰ درصد)	۶	- نظارت و بررسی دقیق پروژه - آسیب‌شناسی علل تأخیر - تصمیم‌گیری درخصوص توقف، اصلاح یا اتمام پروژه	چشم‌انداز کوتاه‌مدتی برای اتمام آنها متصور نیست.
۲	طول عمر زیاد (بیش از ۱۵ سال) و تخصیص اعتبار زیاد (بیش از ۸۰ درصد)	۱۱۳	- نظارت و بررسی دقیق پروژه - آسیب‌شناسی علل تأخیر - اتمام یا اصلاح پروژه	به دلیل تخصیص بخش قابل توجهی از اعتبار مورد نیاز پروژه، گزینه توقف چندان مطرح نیست.
۳	طول عمر اندک (کمتر از ۱۰ سال) و تخصیص اعتبار زیاد (بیش از ۸۰ درصد)	۱۵۲	تخصیص اعتبار باقیمانده و اتمام پروژه	از وضعیت مناسبی نسبت به سایر گروه‌ها برخوردارند.
۴	طول عمر متوسط (۱۰ تا ۱۵ سال) و تخصیص اعتبار اندک (کمتر از ۴۰ درصد) یا طول عمر متوسط و بیشتر (بیش از ۱۰ سال) و تخصیص اعتبار متوسط (۴۰ تا ۸۰ درصد)	۱۱۶	- نظارت و بررسی دقیق پروژه - آسیب‌شناسی علل تأخیر پروژه‌های قدیمی‌تر - تصمیم‌گیری درخصوص توقف، اصلاح یا اتمام پروژه	شرایط بینابینی نسبت به دو اولویت نخست دارند، اما با توجه به شرایط متعادل‌تر آنها، در اولویت چهارم قرار گرفته‌اند.
۵	طول عمر اندک (کمتر از ۱۰ سال) و تخصیص اعتبار متوسط و کمتر (کمتر از ۸۰ درصد)	۱۳۴۰	نظارت بر پروژه با هدف پیشگیری از انحراف فرایند اجرایی	هنوز انحراف جدی درخصوص میزان پیشرفت پروژه رخ نداده است.

مأخذ: نتایج تحقیق.

همچنین ارزیابی «اندازه» پروژه‌های تملک دارایی‌های سرمایه‌ای استان خراسان شمالی براساس کل اعتبار پیش‌بینی شده برای هریک از پروژه‌ها صورت پذیرفته است. براساس طبقه‌بندی شرح داده شده در متن گزارش، ۹/۷ درصد پروژه‌های عمرانی استان خراسان شمالی، در زمره پروژه‌های «بسیار کوچک» قرار می‌گیرند. ۵۴/۳ درصد پروژه‌ها «کوچک» و ۲۷/۵ درصد آنها، «متوسط» است و درنهایت، پروژه‌های «بزرگ» و «بسیار بزرگ»، به ترتیب ۸/۱ و ۰/۴ درصد از کل پروژه‌های استان را به خود اختصاص داده‌اند.

شایان ذکر است از میان ۶ پروژه‌ای که براساس ماتریس عمر - درصد تخصیص، در اولویت اول تعیین تکلیف قرار گرفته‌اند، چهار پروژه در زمره پروژه‌های «بزرگ» قرار دارند. در این میان، یک پروژه «متوسط» و یک پروژه «بسیار بزرگ» هستند؛ پروژه‌های اولویت دوم و سوم، عمدتاً در گروه پروژه‌های «کوچک» و «متوسط» قرار دارند. همچنین بیش از ۷۴ درصد از پروژه‌های اولویت ۴ که انتقال آنها به اولویت ۱ طی سال‌های آتی محتمل است، در زمره پروژه‌های «کوچک» و «متوسط» قرار دارند و اعتبار پیش‌بینی شده برای هریک از آنها بین ۱۰۰ میلیون تا ۵ میلیارد تومان است. ۹۴/۱ درصد از پروژه‌های اولویت ۵ که مجموعاً ۷۷/۶ درصد از کل پروژه‌های عمرانی استان را دربرمی‌گیرند «بسیار کوچک»، «کوچک» یا «متوسط» هستند.

با توجه به آنکه پروژه‌هایی که عمر آنها کمتر از ۱۰ سال است برحسب درصد تخصیص اعتبار در اولویت سوم یا پنجم جای گرفته‌اند، می‌توان گفت بخش عمده پروژه‌های عمرانی استان که طی یک دهه اخیر بارگذاری شده‌اند از نظر شاخص اندازه «متوسط» یا «کوچک» هستند و برای آنها اعتباری کمتر از ۵ میلیارد تومان در نظر گرفته شده است.

پیوست‌ها

پیوست ۱

بر اساس مستندات ارائه شده توسط معاونت امور استان‌های سازمان برنامه و بودجه، منابع اعتباری استانی می‌تواند از سرفصل‌های زیر تأمین شود:

- اعتبارات تملک دارایی‌های سرمایه‌ای استانی
- مجموع ۳ درصد درآمد حاصل از صادرات نفت خام و گاز طبیعی
- مصوبات خاص استان‌ها
- اعتبارات ۲۷ درصد ارزش افزوده
- اعتبارات موضوع ماده (۲۳) قانون نحوه رسیدگی به تخلفات و اخذ جرائم رانندگی
- حوادث غیرمترقبه ماده (۱۰) قانون تنظیم
- اعتبارات قانون استفاده متوازن در جدول (۹) توازن ملی ابلاغی به استان‌ها
- اعتبار موضوع بازپرداخت فروش اموال منقول و غیرمنقول دولتی
- اعتبار تعهدات سفرهای رهبر انقلاب اسلامی
- اعتبار تعهدات سفرهای ریاست جمهوری
- اعتبار موضوع ارتقای درآمدهای استانی
- اعتبار متمرکز درآمد - هزینه دستگاه‌های اجرایی
- اعتبارات موضوع ماده (۶۳) قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت
- هزینه‌های پیش‌بینی نشده سرمایه‌ای
- کمک به هزینه‌های اجتناب‌ناپذیر و ضروری
- کمک به اشخاص حقیقی و حقوقی غیردولتی
- کمک بلاعوض، یارانه سود و کارمزد وجوه اداره شده، تحقیقات، آموزش و نظارت بر اجرای طرح‌های تولیدی و خدماتی آموزش عالی غیرانتفاعی
- کمک به توسعه زیربنای روستایی، تکمیل مجتمع‌های آبرسانی و زیرساخت‌های نواحی صنعتی و کمک‌های فنی و اعتباری به توسعه اشتغال روستایی
- کمک به اجرای طرح‌های مشارکت با بخش خصوصی
- اعتبارات موضوع واگذاری طرح‌های تملک دارایی‌های سرمایه‌ای نیمه‌تمام، تکمیل شده و آماده بهره‌برداری دولت
- ایجاد زیرساخت‌های توسعه پایدار شرق و غرب کشور
- اعتبارات موضوع طرح‌های بیمارستان‌های کشور
- پرداخت مطالبات مشاوران و پیمانکاران طرح‌های سدها و شبکه‌های آبیاری و زهکشی متوقف شده در حوزه دریای ارومیه

- تسویه بدهی‌های قطعی دولت به اشخاص حقیقی و حقوقی تعاونی و خصوصی و نهادهای غیردولتی از طریق تهاتر بدهی اشخاص یاد شده به بانک‌ها
- تسویه بدهی‌های قطعی شده دولت به اشخاص حقیقی و حقوقی تعاونی و خصوصی
- تعهدات پرداخت نشده بودجه مصوب سال‌های قبل، موضوع مواد (۶۳) و (۶۴) قانون محاسبات عمومی کشور
- اعتبارات موضوع فروش سهام، سهم‌الشرکه، اموال دارایی‌ها و حقوق مالی و نیروگاه‌های متعلق به دولت و مؤسسات و شرکت‌های دولتی وابسته و تابعه اوراق مشارکت
- منابع داخلی شرکت‌های دولتی
- منابع داخلی شهرداری‌ها
- تسهیلات وام خارجی
- تسهیلات وام داخلی
- خودیاری

پیوست ۲

جدول خلاصه وضعیت تخصیص اعتبار به پروژه‌های عمرانی استان خراسان شمالی برحسب برنامه

(میلیون ریال / درصد)

کد برنامه	عنوان برنامه	جمع عملکرد اعتبارات تا سال ۱۳۹۷	مصوب ۱۳۹۸	برآورد عملکرد سال ۱۳۹۸*	مجموع اعتبارات اختصاص یافته	برآورد سال‌های بعد	کل اعتبار پروژه	درصد تخصیص اعتبار تا سال ۱۳۹۸
۱۳۰۷۰۰۳۰۰۰	برنامه تأمین آب	۲.۹۲۰.۸۲۳	۶۲۱.۴۱۷	۳۴۵.۵۰۸	۳.۲۶۶.۳۳۰	۵۳۹.۰۴۴	۴.۰۸۱.۲۸۴	۸۰/۰
۱۳۰۳۰۰۱۶۰۰۰	برنامه توسعه حمل‌ونقل جاده‌ای	۲.۵۲۰.۷۰۰	۱.۱۳۴.۸۱۱	۶۳۰.۹۵۵	۳.۱۵۱.۶۵۵	۳.۴۲۴.۰۹۰	۷.۰۷۹.۶۰۱	۴۴/۵
۱۵۰۳۰۰۲۰۰۰	برنامه توسعه تأسیسات فاضلاب و بازچرخانی آب	۱.۰۶۸.۴۵۹	۵۸۰.۰۹۸	۳۲۲.۵۳۴	۱.۳۹۰.۹۹۳	۲.۱۵۳.۴۴۵	۳.۸۰۲.۰۰۲	۳۶/۶
۱۵۰۳۰۰۳۰۰۰	برنامه ارائه خدمات آب شهری و روستایی	۸۲۳.۸۷۸	۵۵۶.۴۹۱	۳۰۹.۴۰۹	۱.۱۳۳.۲۸۷	۱.۴۴۹.۳۹۰	۲.۸۲۹.۷۵۹	۴۰/۰
۱۰۰۲۰۵۴۰۰۰	برنامه تأمین، توسعه، مقاوم‌سازی، تعمیر، تجهیز و نگهداری فضاها، ساختمان‌ها، اماکن و ماشین‌آلات	۸۵۸.۱۳۴	۳۳۶.۲۹۹	۱۸۶.۹۸۲	۱.۰۴۵.۱۱۶	۴۲۱.۰۱۹	۱.۶۱۵.۴۵۲	۶۴/۷
۱۳۰۷۰۰۲۰۰۰	برنامه عرضه آب	۶۰۱.۶۹۶	۱۹۴.۴۴۶	۱۰۸.۱۱۲	۷۰۹.۸۰۸	۹۲۲.۰۰۰	۱.۷۱۸.۱۴۲	۴۱/۳
۱۷۰۲۰۰۴۰۰۰	برنامه گسترش ورزش همگانی	۳۱۸.۳۴۷	۳۰۸.۲۹۵	۱۷۱.۴۱۲	۴۸۹.۷۵۹	۱۰۴.۰۰۰	۷۳۰.۶۴۲	۶۷/۰
۱۳۰۷۰۰۵۰۰۰	برنامه مهندسی رودخانه‌ها و سواحل	۳۵۱.۸۶۲	۲۲۶.۹۵۰	۱۲۶.۱۸۴	۴۷۸.۰۴۷	۲۹.۶۰۰	۶۰۸.۴۱۲	۷۸/۶
۱۳۰۴۰۱۱۰۰۰	برنامه ایجاد و توسعه صنایع، معادن و زیرساخت‌های صنعتی و معدنی	۲۷۴.۲۰۷	۲۴۵.۸۱۶	۱۳۶.۶۷۴	۴۱۰.۸۸۱	۴۰۰.۰۰۰	۹۲۰.۰۲۳	۴۴/۷
۱۷۰۳۰۰۲۲۰۰۰	برنامه حمایت از فعالیت‌های فرهنگی، هنری، دینی استان‌ها	۳۰۷.۵۴۷	۱۴۸.۰۶۳	۸۲.۳۲۳	۳۸۹.۸۷۰	۱۱۴.۶۰۰	۵۷۰.۲۱۰	۶۸/۴
۱۳۰۷۰۰۶۰۰۰	برنامه بهبود بهره‌برداری و حفاظت از منابع آب	۳۱۹.۸۲۰	۱۱۴.۲۹۷	۶۳.۵۴۹	۳۸۳.۳۶۹	۸۰۴.۷۰۲	۱.۲۳۸.۸۱۹	۳۰/۹
۱۵۰۲۰۰۱۲۰۰۰	برنامه سامان‌دهی کالبدی شهری و روستایی	۲۶۲.۳۴۲	۱۸۸.۹۹۵	۱۰۵.۰۸۱	۳۶۷.۴۲۴	۳۹۷.۳۳۵	۸۴۸.۶۷۲	۴۳/۳
۱۸۰۳۰۰۲۵۰۰۰	برنامه فضاهای آموزشی و کمک‌آموزشی	۲۲۰.۰۴۰	۱۱۶.۱۹۰	۶۴.۶۰۲	۲۸۴.۶۴۲	۲۰۰۰	۳۳۸.۲۳۰	۸۴/۲
۱۵۰۲۰۰۴۰۰۰	برنامه حمل‌ونقل شهری و روستایی	۱۲۵.۴۰۲	۲۸۴.۲۳۰	۱۵۸.۰۳۲	۲۸۳.۴۳۴	۲۲۱.۰۰۰	۶۳۰.۶۳۲	۴۴/۹
۱۷۰۲۰۰۵۰۰۰	برنامه ورزش و سلامت دانش‌آموزان	۲۰۳.۵۳۷	۱۱۶.۹۴۲	۶۵.۰۲۰	۲۶۸.۵۵۷	۷۵.۷۷۰	۳۹۶.۲۴۹	۶۷/۸
۱۳۰۱۰۱۵۰۰۰	برنامه توسعه امور برق	۱۲۱.۵۳۶	۲۱۴.۴۴۰	۱۱۹.۲۲۹	۲۴۰.۷۶۴	۱۵۰.۵۰۰	۴۸۶.۴۷۶	۴۹/۵
۱۵۰۲۰۰۱۰۰۰	برنامه ارائه خدمات شهری و روستایی	۸۲.۹۸۴	۲۸۰.۳۸۰	۱۵۵.۸۹۱	۲۳۸.۸۷۵	۸۷.۷۰۰	۴۵۱.۰۶۴	۵۳/۰
۱۷۰۳۰۰۳۴۰۰۰	برنامه گسترش و بهسازی کتابخانه‌های عمومی	۲۱۳.۱۰۶	۳۹.۶۶۰	۲۲.۰۵۱	۲۳۵.۱۵۷	۷.۵۰۰	۲۶۰.۲۶۶	۹۰/۴
۱۸۰۱۰۰۱۰۰۰	برنامه آموزش ابتدایی	۱۰۵.۴۶۰	۲۲۴.۸۵۰	۱۲۵.۰۱۷	۲۳۰.۴۷۷	۱۸۵.۷۳۰	۵۱۶.۰۴۰	۴۴/۷

کد برنامه	عنوان برنامه	جمع عملکرد اعتبارات تا سال ۱۳۹۷	مصوب ۱۳۹۸	برآورد عملکرد سال *۱۳۹۸	مجموع اعتبارات اختصاص یافته	برآورد سال‌های بعد	کل اعتبار پروژه	درصد تخصیص اعتبار تا سال ۱۳۹۸
۱۷۰۱۰۱۴۰۰۰	برنامه حمایت از حوزه‌های علمیه و مدارس علوم دینی	۱۴۰.۶۸۱	۱۳۹.۴۰۰	۷۷.۵۰۶	۲۱۸.۱۸۷	۲۳.۰۰۰	۳۰۳.۰۸۱	۷۲/۰
۱۲۰۶۰۰۱۰۰۰	برنامه آبخیزداری و حفاظت خاک	۱۶۳.۸۳۵	۷۲.۰۳۶	۴۰.۰۵۲	۲۰۳.۸۸۷	۴۸۸.۸۳۳	۷۲۴.۷۰۴	۲۸/۱
۱۷۰۳۰۴۱۰۰۰	برنامه تأمین، توسعه، مقاوم‌سازی، تعمیر، تجهیز و نگهداری فضاها، ساختمان‌ها، اماکن و ماشین‌آلات	۱۶۷.۷۴۱	۵۸.۷۰۰	۳۲.۶۳۷	۲۰۰.۳۷۸	۱۹۰.۰۰۰	۴۱۶.۴۴۱	۴۸/۱
۱۸۰۲۰۰۱۰۰۰	برنامه آموزش دوره دوم متوسطه فنی‌وحرفه‌ای	۱۴۰.۵۵۵	۵۶.۰۲۲	۳۱.۱۴۸	۱۷۱.۷۰۳	۲۷.۸۲۵	۲۲۴.۴۰۲	۷۶/۵
۱۳۰۶۰۱۲۰۰۰	برنامه بهبود بهره‌وری آب در عرصه کشاورزی	۷۴.۷۱۸	۱۴۹.۶۴۱	۸۳.۲۰۰	۱۵۷.۹۱۹	۷۷۱.۸۷۸	۹۹۶.۲۳۷	۱۵/۹
۱۳۰۶۰۱۱۰۰۰	برنامه افزایش محصولات زراعی	۴۰.۰۷۰	۱۹۵.۶۸۰	۱۰۸.۷۹۸	۱۴۸.۸۶۸	۲۲۱.۶۱۹	۴۵۷.۳۶۹	۳۲/۵
۱۸۰۲۰۰۵۰۰۰	برنامه آموزش غیررسمی فنی‌وحرفه‌ای و مهارتی	۱۲۹.۱۶۵	۲۶.۱۲۲	۱۴.۵۲۴	۱۴۳.۶۸۹	۲۲.۶۰۰	۱۷۷.۸۸۷	۸۰/۸
۱۸۰۵۰۱۲۰۰۰	برنامه توسعه فن‌آفرینی	۹۷.۰۵۱	۶۸.۶۶۴	۳۸.۱۷۷	۱۳۵.۲۲۸	۲۰.۰۰۰	۱۸۵.۷۱۵	۷۲/۸
۱۸۰۱۰۰۵۰۰۰	برنامه آموزش دوره اول متوسطه	۶۹.۶۸۹	۹۸.۱۱۰	۵۴.۵۴۹	۱۲۴.۲۳۸	۷۵.۹۶۰	۲۴۳.۷۵۹	۵۱/۰
۱۱۰۱۰۲۵۰۰۰	برنامه کمک به پایگاه‌ها و حوزه‌های مقاومت	۱۰۴.۶۷۹	۳۳.۳۳۲	۱۸.۵۳۳	۱۲۳.۲۱۲	۰	۱۳۸.۰۱۱	۸۹/۳
۱۵۰۲۰۰۵۰۰۰	برنامه سامان‌دهی عشایر	۶۸.۵۲۲	۸۶.۵۰۰	۴۸.۰۹۴	۱۱۶.۶۱۶	۸۵.۴۴۶	۲۴۰.۴۶۸	۴۸/۵
۱۷۰۱۰۳۱۰۰۰	برنامه اطلاع‌رسانی و تبلیغات دینی رسانه‌ای	۷۶.۷۲۷	۵۹.۶۱۹	۳۳.۱۴۸	۱۰۹.۸۷۶	۹.۵۵۰	۱۴۵.۸۹۶	۷۵/۳
۱۸۰۱۰۰۲۰۰۰	برنامه آموزش استثنایی	۹۰.۸۴۷	۱۸.۸۵۰	۱۰.۴۸۱	۱۰۱.۳۲۸	۱۸.۷۰۰	۱۲۸.۳۹۷	۷۸/۹
۱۳۰۶۰۰۹۰۰۰	برنامه افزایش محصولات باغی	۹۲.۶۱۳	۱۴.۶۹۰	۸.۱۶۸	۱۰۰.۷۸۱	۹۰.۸۴۳	۱۹۸.۱۴۶	۵۰/۹
۱۸۰۱۰۱۵۰۰۰	برنامه تأمین، توسعه، مقاوم‌سازی، تعمیر، تجهیز و نگهداری فضاها، ساختمان‌ها، اماکن و ماشین‌آلات	۲۰.۴۸۳	۱۴۰.۴۵۲	۷۸.۰۹۱	۹۸.۵۷۴	۵۰.۱۴۰	۲۱۱.۰۷۵	۴۶/۷
۱۳۰۶۰۱۰۰۰۰	برنامه افزایش تولید محصولات دام و طیور	۵۷.۹۶۴	۵۸.۹۸۴	۳۲.۷۹۵	۹۰.۷۵۹	۶۶.۴۸۴	۱۸۳.۴۳۲	۴۹/۵
۱۲۰۱۰۰۵۰۰۰	برنامه اقدامات تأمینی و مدیریت بحران	۵۹.۷۳۴	۲۳.۵۰۰	۱۳.۰۶۶	۷۲.۸۰۰	۰	۸۳.۲۳۴	۸۷/۵
۱۷۰۳۰۳۱۰۰۰	برنامه سامان‌دهی امور جوانان	۴۰.۹۶۵	۵۲.۱۷۰	۲۹.۰۰۷	۶۹.۹۷۲	۰	۹۳.۱۳۵	۷۵/۱
۱۳۰۶۰۰۲۰۰۰	برنامه احیا، توسعه و بهره‌برداری اصولی از جنگل‌های کشور	۴۴.۳۹۵	۴۳.۴۰۰	۲۴.۱۳۰	۶۸.۵۲۵	۱۸۲.۱۶۹	۲۶۹.۹۶۴	۲۵/۴
۱۹۰۳۰۰۲۰۰۰	برنامه ارائه خدمات اجتماعی، فرهنگی و ورزشی به اینترگران	۵۸.۵۲۶	۱۳.۴۵۰	۷.۴۷۸	۶۶.۰۰۴	۰	۷۱.۹۷۶	۹۱/۷
۱۷۰۶۰۰۲۰۰۰	برنامه توسعه گردشگری داخلی	۲۲.۸۶۵	۶۹.۸۵۰	۳۸.۸۳۷	۶۱.۷۰۲	۳۹.۵۰۰	۱۳۲.۲۱۵	۴۶/۷
۱۳۰۶۰۰۴۰۰۰	برنامه ترویج و توانمندسازی جوامع محلی و بهره‌برداران	۴۵.۵۳۷	۲۸.۲۴۰	۱۵.۷۰۱	۶۱.۲۳۸	۱۲۹.۴۰۲	۲۰۳.۱۷۹	۳۰/۱

کد برنامه	عنوان برنامه	جمع عملکرد اعتبارات تا سال ۱۳۹۷	مصوب ۱۳۹۸	برآورد عملکرد سال ۱۳۹۸*	مجموع اعتبارات اختصاص یافته	برآورد سال‌های بعد	کل اعتبار پروژه	درصد تخصیص اعتبار تا سال ۱۳۹۸
۱۱۰۲۰۱۲۰۰۰	برنامه حفظ نظم و امنیت داخل و خارج شهرها	۲۰.۲۴۴	۶۰.۶۴۰	۳۳.۷۱۶	۵۳.۹۶۰	۰	۸۰.۸۸۴	۶۶/۷
۱۴۰۴۰۰۲۰۰۰	برنامه حفاظت، احیا و بهسازی زیست‌بوم‌های خشکی	۲۶.۰۰۷	۴۱.۴۵۰	۲۳.۰۴۶	۴۹.۰۵۳	۶۵.۶۵۰	۱۳۳.۱۰۷	۳۶/۹
۱۶۰۱۰۰۲۰۰۰	برنامه ارائه خدمات بهداشت روستایی	۱۷.۶۰۹	۵۲.۳۴۸	۲۹.۱۰۵	۴۶.۷۱۵	۵۱.۱۱۲	۱۲۱.۰۶۹	۳۸/۶
۱۹۰۳۰۱۹۰۰۰	برنامه حمایت از خانواده و زنان سرپرست خانوار	۴۰.۴۳۸	۸.۲۹۵	۴.۶۱۲	۴۵.۰۵۰	۴.۱۰۰	۵۲.۸۳۳	۸۵/۳
۱۳۰۶۰۱۵۰۰۰	برنامه بررسی، کنترل و پایش بیماری‌های واگیر و قرنطینه‌ای دام، طیور و آبزیان	۰	۷۵.۸۲۸	۴۲.۱۶۰	۴۲.۱۶۰	۱۶۷.۹۴۸	۲۴۳.۷۷۶	۱۷/۳
۱۷۰۴۰۰۲۰۰۰	برنامه تأمین، حفاظت، مرمت و معرفی میراث غیرمنقول فرهنگی	۲۲.۸۴۵	۲۷.۴۰۰	۱۵.۲۳۴	۳۸.۰۷۹	۱۰۲.۰۰۰	۱۵۲.۲۴۵	۲۵/۰
۱۲۰۱۰۰۴۰۰۰	برنامه اظهار نظر پزشکی قانونی	۲۶.۶۸۲	۱۷.۱۵۰	۹.۵۳۵	۳۶.۲۱۷	۴.۰۰۰	۴۷.۸۳۲	۷۵/۷
۱۸۰۱۰۰۶۰۰۰	برنامه آموزش دوره دوم متوسطه نظری	۳۰.۱۱۸	۱۰.۸۶۰	۶.۰۳۸	۳۶.۱۵۶	۱۲.۶۸۰	۵۳.۶۵۸	۶۷/۴
۱۷۰۴۰۰۱۰۰۰	برنامه اکتشاف باستان‌شناختی و تاریخی	۲۴.۴۵۵	۱۶.۳۰۰	۹.۰۶۳	۳۳.۵۱۸	۱۱.۰۰۰	۵۱.۷۵۵	۶۴/۸
۱۷۰۴۰۰۵۰۰۰	برنامه گسترش خدمات موزه‌های	۱۵.۱۳۹	۳۰.۲۴۰	۱۶.۸۱۳	۳۱.۹۵۲	۳۹.۰۰۰	۸۴.۳۷۹	۳۷/۹
۱۶۰۱۰۰۳۰۰۰	برنامه ارائه خدمات بهداشت شهری	۱۹.۲۹۲	۱۸.۷۳۱	۱۰.۴۱۴	۲۹.۷۰۶	۰	۳۸.۰۲۳	۷۸/۱
۱۳۰۶۰۳۳۰۰۰	برنامه تثبیت شن‌های روان و مقابله با بیابان‌زایی	۲۱.۶۸۷	۱۳.۷۰۰	۷.۶۱۷	۲۹.۳۰۴	۸۸.۷۰۰	۱۲۴.۰۸۷	۲۳/۶
۱۷۰۷۰۰۲۰۰۰	برنامه طراحی و ترویج صنایع دستی	۱۱.۸۳۶	۲۶.۸۶۰	۱۴.۹۳۴	۲۶.۷۷۰	۳۱.۷۰۰	۷۰.۳۹۶	۳۸/۰
۱۳۰۶۰۳۱۰۰۰	برنامه کنترل و مبارزه با آفات و بیماری‌های گیاهی و علف‌های هرز	۱۴.۲۹۰	۱۲.۲۰۰	۶.۷۸۳	۲۱.۰۷۳	۲۷.۵۳۰	۵۴.۰۲۰	۳۹/۰
۱۹۰۱۰۰۲۰۰۰	برنامه ارائه خدمات امداد و نجات به آسیب‌دیدگان حوادث و سوانح	۱۷.۴۱۵	۵.۹۳۷	۳.۳۰۱	۲۰.۷۱۶	۰	۲۳.۳۵۲	۸۸/۷
۱۶۰۲۰۰۲۰۰۰	برنامه ارائه خدمات فوریت‌های پزشکی پیش‌بیمارستانی	۱۵.۶۰۰	۶.۵۰۰	۳.۶۱۴	۱۹.۲۱۴	۰	۲۲.۱۰۰	۸۶/۹
۱۳۰۳۰۰۱۰۰۰	برنامه ارائه خدمات هواشناسی و اقلیم‌شناسی	۱۱.۲۵۰	۱۰.۸۰۰	۶.۰۰۵	۱۷.۲۵۵	۳۴.۴۰۰	۵۶.۴۵۰	۳۰/۶
۱۷۰۵۰۱۹۰۰۰	برنامه تأمین، توسعه، مقاوم‌سازی، تعمیر، تجهیز و نگهداری فضاها، ساختمان‌ها، اماکن و ماشین‌آلات	۱۰.۵۷۳	۶.۷۰۰	۳.۷۲۵	۱۴.۲۹۸	۶.۰۰۰	۲۳.۲۷۳	۶۱/۴
۱۶۰۲۰۰۱۰۰۰	برنامه ارائه خدمات درمانی	۴.۹۶۷	۱۱.۰۰۰	۶.۱۱۶	۱۱.۰۸۳	۰	۱۵.۹۶۷	۶۹/۴

کد برنامه	عنوان برنامه	جمع عملکرد اعتبارات تا سال ۱۳۹۷	مصوب ۱۳۹۸	برآورد عملکرد سال ۱۳۹۸*	مجموع اعتبارات اختصاص یافته	برآورد سال‌های بعد	کل اعتبار پروژه	درصد تخصیص اعتبار تا سال ۱۳۹۸
۱۳۰۶۰۲۹۰۰۰	برنامه واگذاری و سامان‌دهی مالکیت و صدور سند اراضی کشاورزی	۴.۸۲۸	۹.۰۰۰	۵.۰۰۴	۹.۸۳۲	۲۸.۵۴۰	۴۲.۳۶۸	۲۳/۲
۱۰۰۲۰۰۶۰۰۰	برنامه ارائه خدمات نقشه‌برداری و اطلاعات مکانی	۶.۹۷۶	۵.۰۰۰	۲.۷۸۰	۹.۷۵۶	۰	۱۱.۹۷۶	۸۱/۵
۱۳۰۶۰۰۳۰۰۰	برنامه احیا، توسعه و بهره‌برداری اصولی از مراتع کشور	۵.۸۹۴	۶.۶۵۰	۳.۶۹۷	۹.۵۹۱	۵۷.۸۰۷	۷۰.۳۵۱	۱۳/۶
۱۴۰۱۰۰۱۰۰۰	برنامه مدیریت و نظارت بر پسماندها	۰	۱۳.۰۰۰	۷.۲۲۸	۷.۲۲۸	۰	۱۳.۰۰۰	۵۵/۶
۱۶۰۲۰۰۶۰۰۰	برنامه ارتقای سلامت خون و فرآورده‌های خونی	۴.۲۵۹	۴.۰۰۰	۲.۲۲۴	۶.۴۸۳	۴.۰۰۰	۱۲.۲۵۹	۵۲/۹
۱۳۰۴۰۱۲۰۰۰	برنامه تأمین، توسعه، مقاوم‌سازی، تعمیر، تجهیز و نگهداری فضاها، ساختمان‌ها، اماکن و ماشین‌آلات	۵.۱۹۸	۱.۰۰۰	۵۵۶	۵.۷۵۴	۰	۶.۱۹۸	۹۲/۸
۱۰۰۴۰۰۲۰۰۰	برنامه پژوهش‌های کاربردی	۱.۹۹۰	۶.۳۵۰	۳.۵۳۱	۵.۵۲۱	۰	۸.۳۴۰	۶۶/۲
۱۹۰۴۰۰۳۰۰۰	برنامه ارائه خدمات توانبخشی به نیازمندان	۲.۲۳۹	۵.۲۳۰	۲.۹۰۸	۵.۱۴۷	۳.۲۰۰	۱۰.۶۶۹	۴۸/۲
۱۳۰۶۰۰۸۰۰۰	برنامه افزایش تولید آبزیان پرورشی	۲.۱۷۷	۲.۵۴۰	۱.۴۱۲	۳.۵۸۹	۲۱.۸۶۰	۲۶.۵۷۷	۱۳/۵
۱۳۱۰۰۰۴۰۰۰	برنامه پژوهش‌های کاربردی	۵۰۰	۳.۵۰۰	۱.۹۴۶	۲.۴۴۶	۰	۴.۰۰۰	۶۱/۲
۱۳۰۴۰۰۱۰۰۰	برنامه اکتشاف منابع معدنی	۱.۳۸۲	۱.۶۰۰	۸۹۰	۲.۲۷۲	۰	۲.۹۸۲	۷۶/۲
۱۴۰۳۰۰۱۰۰۰	برنامه پایش و مدیریت آلاینده‌ها	۷۲۵	۱.۰۰۰	۵۵۶	۱.۲۸۱	۳.۳۰۰	۵.۰۲۵	۲۵/۵
۱۷۰۲۰۰۱۰۰۰	برنامه گسترش ورزش بانوان	۲۹۵	۵۰۰	۲۷۸	۵۷۳	۰	۷۹۵	۷۲/۱
۱۰۰۲۰۵۷۰۰۰	برنامه توسعه دولت الکترونیک	۰	۱.۰۰۰	۵۵۶	۵۵۶	۰	۱.۰۰۰	۵۵/۶
۱۸۰۲۰۰۲۰۰۰	برنامه آموزش دوره دوم متوسطه کار و دانش	۰	۹۰۰	۵۰۰	۵۰۰	۱.۹۴۵	۲.۸۴۵	۱۷/۶
کل استان		۱۳.۸۹۴.۱۵۳	۷.۹۵۴.۲۹۱	۴.۴۲۲.۵۸۶	۱۸.۳۱۶.۷۳۹	۱۴.۷۶۹.۸۴۶	۳۶.۶۱۸.۲۹۰	۵۰/۰

مأخذ: محاسبات تحقیق براساس قوانین بودجه سنواتی کل کشور و مستند طرح‌های تملک دارایی‌های سرمایه‌ای استان‌ها در سال ۱۳۹۸.

* براساس خلاصه گزارش تفریح بودجه سال ۱۳۹۸ کل کشور منتشره توسط دیوان محاسبات کشور، ضریب تخصیص اعتبارات تملک دارایی‌های سرمایه‌ای در سال ۱۳۹۸ معادل ۵۵/۶ درصد بوده است. بنابراین میزان تخصیص اعتبار پروژه‌ها در سال یاد شده براساس این ضریب برآورد شده است.

منابع و مأخذ

۱. قوانین بودجه سنواتی کل کشور.
۲. مستند طرح‌های تملک دارایی‌های سرمایه‌ای استان‌ها در سال ۱۳۹۸.
۳. فصیحی، حمید. «آسیب‌شناسی امور ناظر بر طرح‌های تملک دارایی‌های سرمایه‌ای و ارائه راهبردهای سامان‌دهی»، مرکز پژوهش‌های توسعه و آینده‌نگری، ۱۴۰۰.